

Privredno - kulturne
matice
za Sjevernu Dalmaciju

ГЛАС

Privredno-kulturne
matice
za Sjevernu Dalmaciju

официјална претплата: за чланове Матике 24 дина,
за нечланове дина 36.
Писма и новач слаћу на адресу:
Сибеник, поштанска преграда бр. 30.

Сибеник, 4 Јануара 1934
БРОЈ 176-177. — ГОДИНА VI

Власник - Привредно-културна Матика за Сјев. Далмацију -
Уредник STEVAN PROSTRAN
Телефон бр. 94. — Број џек. таблица 38.242.

ЈУНАЦИ МИРА

(Из божјиње посланице епископа далм. г. Дра И. Ђорђевића)

... Нека је слава Богу милости-
воме, ми живимо у добу давно за-
служенога мира и мирнога развитка!
Али мир ваш има своје потребе и
своје захтеве. Он има своја тешка
искушења и своју борбу, много дужу
и трајнију од оне ратне. Он тражи
своје јунаке и своје јунакиње, мож-
да веће и сигурно многобројније од
оних у ратовима. У мирнодопском
животу је свако војник: и мушко и
женско, и мало и велико, и богато
и сирото, и школовано и нешколо-
вано. Мирнодопски фронт није ничим
ограничен; ту нико на земљи ро-
ђени није у позадини, нико није
споредни и нико главни. Ту су сви
важни, сви се траже, и нико се не
може заклонити, баш овако исто
као што ће се сви тражити и као
што се нико не може заклонити
пред Судом Божјим. Ту свако има
своје место, свако своју дужност,
свако своју тешку одговорност. Ни у
сви јунаци у рату јунаци и у миру,
нити су сви јунаци у миру јунаци
и у рату. Али што више имамо
прачих јунака у миру, то ћемо их
више имати и у рату, јер жртве и
јунаштва што их здрави и прави
мир тражи нису мање од оних које
победоносни ратови захтевају. Јуна-
ци у миру осигуравају и развијају
тековине јунака у рату, исто онако
као што кукавци и страшливци
у миру претварају ратне победе у
мирнодопске поразе. А наша народ-
на и државна ратна слава је толико
сјајна, наше ратне победе су тако
многобројне и велике, да и ми ни
Бог ни људи не би опростили гре-
хе, ако би пустили да се наша
ратна слава данас претвори у мир-
нодопску срамоту. Зар вије тако,
драга децо моја? Зар може друкчије
бити?

Били смо, знамо како смо и по
коју цену смо били јунаци у рато-
вима. Али како да будемо и до
краја останемо јунаци у миру? Тако
се многи данас питају и одговор
очекују.

— Ако сваку капљу крви, про-
ливену за наше народно ослобође-
ње и уједињење, сматрамо за своју
решену крв; ако сваку сузу бола,
мука и жалости, ма кога брата, ма
које мајке или сестре сматрамо као
сузу нашега ока и срца; ако сваку,
намању као и највећу жртву за-
мишљамо као своју личну жртву;
ако сваки гроб у коме вечним снам
почива нека борац за наше зајед-
ничке жеље и снове, гледамо као
гроб најближега сродника и на ми-
лијега пријатеља; ако веру, љубав
и наду са којом живљаху и умираху
оци и праоци наши без поговора
усвајамо као веру, наду, љубав која
надахњује и нашу душу, испуњава и

наше срце; ако је отачка и прао-
тачка прослављена готовост на
крајне и највеће жртве — и наша
готовост на исте такве жртве за
исте идеале, онда смо ми јунаци
мира, достојни највећих јунака из
ратова, који за свој образ и за ва-
ше добро ни живот свој не ваљалише.

— Али ако је све то за нас не-
важно; ако олако узимамо, олако
писмено, усмено или делом рушимо
оно што костима, крљу и сузама
видаше оци и браћа наша; ако
живот и рад наш и у гробовима
преврће кости покојних хероја на-
ших, а живе борце огорчава и ра-
вочарава толико да жале своје нег-
дашње жртве и напоре, — онда смо
ми кукавци, издајци, недостојне
њихових мука, њихове крви, њихо-
вих жртава и овог, на њиховим ко-
стима и убеђењима израђеног див-
ног мира, који данас њиховим за-
слугама тако објавно и слободно
уживамо. Онда, знајмо сви који смо
такви, да нас њихове небројене
осуде и тешке клетве неће мимоћи!

Ако стојимо у чврсто збијеним
редовима у оном стару, тврду и истин-
ску веру која васпита душу нашу и
као мајка очува име наше на висини
образитој и у чистој заједној; ако
се тврдо држимо наука њених данас
као некада преци наши; ако су
светиње њихове светиње и ваше
рођене; ако живот наш увек, и на
дану и у ноћи, сведочи да смо рода
Христовога, духовни синови и кћери
Светитеља Саве; ако љубав сина
Божјега и стваралачко светосавско
родољубље испуњавају душе и умове
наше; ако јасно знамо за шта тре-
ба часно живети и за шта часно
умрети, као што оци наши знадоше;
ако је Бог њихов Бог наш, а закон
Његов закон наш, свакога дава и
свакога часа у животу нашем, —
онда смо јунаци од соја у миру;
онда смо радост и понос Цркве
наше, свих најбољих предака својих:
светитеља, мученика, хероја и родо-
љуба наших од најстаријих вре-
мена па до дана данашњега.

— Али ако ми данас презиремо
оно што оци наши поштоваху; ако
ма на који начин плућемо оно што
они целиваху; ако су дух, душа и
морал наш испали из оних коло-
ска и скренули са онога пута ко-
јим је струјало све велико и свето
у прошлости нашој; ако се смејемо
Ономе Коме се они молише и све
жртве принесосе; ако тргујемо
оним што прави човек не сме ни
куповати ни продавати; ако моли-
тве своје узносимо на туђем олтару
и кадимо тамо где праоци наши не
могу у нама распознати ни свој род
ни своју крв, ни своје духовне си-
нове и кћери; ако воштанице наше

не палимо у домовима и храмовима
својим са овом старом вером и љу-
бављу, у дане у које их оци и пра-
оци наши палише; ако крст наш
није њихов крст, а вера наша није
вера отаца наших, — онда: не се
узбуђују и страхују душе наше, нека
задрхте за будућност своју и поро-
да свога, јер смо издајници свега
онога што је хранило и бранило
душу нашу, свега најглавнијега што
је чољством и животним витештвом
запајало срце и ум синова и кћери
Светога Саве; јер смо издајнички,
малодушни и платкоумни потомци
умних и витешких предака који нам
име и образ дадоше и очуваше; јер
смо кукавичка деца јуначких мајки
које нас друкчијим млеком задојнише
и у светијој колесци одвухаше.

Ако међу нама прву реч воде и
прва места заузимају они који су
по души, по духу, по делима нај-
вернији потомци најбољих предака
наших; духом, душом и идеалима
најближи, крви, најрођенија браћа
срца нашег и најдостојнија међу до-
стојнима; ако се међу нама тачно зна
које мученик, а ко отпадник; ко је
најчистији и ко упорни грешник; ако
разликујемо која су срце широка и
милосрдна па их одликујемо, а ко
су тврдокорне крвопије па их мушки
жигосемо и тако поправимо ако
друкче не може; ако издвајамо за-
служне од незаслужних, верне од
неверних, самозагрне и братољуб-
биве од себичних и грамзљивих,
лажне од истинитих, достојне одли-
ковања и признања од достојних
осуде и презрења; ако очи наше
нису за све то следе, ако срца на-
ша нису заведена и заблудела —
онда се радујемо радњу великом
и верујемо да идемо у сусрет бу-
дућности која ће нас умети награди-
ти дјелма највећим и најтрајни-
јим наградама: поносом предака и
захвалношћу потомка.

— Не седе ли у нас на првим
местима последњи; воде ли прву
реч они који треба да ћуте док се
речи не удостоје; ако су на челу
народа ненародни синови и кћери;
ако ли недостојни заповедају до-
стојнима; а отпадници мученицима;
ако су себичњаци и крвопије про-
макли мимо апостоле и добротворе;
ако лажни претстављају истините, а
осуде и казне достојни потискују вредне
хвале и одликовања; ако помућене
савести и подељена срца дају тон и
говоре последњу реч међу нама; ако
се јунаци бацају у позадину, а ку-
кавци гурају у прве редове; ако
бескичмењаци, удворице и дволич-
ници данас међу нама чувају образ
и част имена нашег; ако нечистота,
ругоба, користољубље и властољуб-
ље још цветају међу нама, као у
најмрачнија и најжлоснија времена,
— онда ми немамо праза да се во-
вемо јунацима нашега мирнога доба;
онда ми нисмо достојни потомци
оних предака која вођени правдом,
истином родољубљем и пожртвова-

њем, крвљу и костима својим изгра-
дише домовину нашу, њено име,
њену част, њен образ и њено место
међу народима; онда признајмо да
смо мали и недостојни потомци ве-
ликих и достојних предака.

Но ви живише, хвала Богу, у
истој државној кући са браћом
других племенских имена и других
вера. Владика Ваш вам поручује да
поштујете њихова имена као и сво-
ја, њихову веру као и своју. Ако они
вас исмевају или погрдним именима
називају, — ви то ни једно њима не
чините; ако они руже и презиру
веру и Цркву вашу, — ви њихову
немојте ни ружити ни превирати;
својим најбољим речима одговарајте
на најружније речи њихове, ако би
вам — не дај Боже — упућене би-
ле; својим најбољим делима се ода-
зовите и на најтеже увреде. А кад
осетите да вам за то већ нестаје
снаге, јер сте људи, молисте се усрд-
но Богу да вам даде нову снагу да
истрајете. Бог наш заједнички умеће
и неће заборавити да нас награди.
Ако тако чините онда последњи стид
у томе — неће бити ваш стид, а
највећа награда Божја и вјеродна ће
на крају крајева бити вама награ-
да, понос ваш и деце ваше пред
Богом и пред људима, јер ћете тако
бити прави јунаци мира и у миру.

На све вас то опомињемо, драга
децо Наша, на овај свети и велики
Дан у који се на земљи, у Витлеје-
му, роди Син Божји као човек, да
би исправно све што је искривљено
у човеку и човечанству. То је све-
та дужност Наша. То је завет који
су нам оставили Свети Сава и сви
његови достојни наследници и вас-
питаници до дана данашњега. То од
Нас тражи свесрдна служба Богу,
народу и Отаџбини.

Богу се молим, а и ви се моли-
те, да у срцу и у души вашој све
постави на своје место, да би цео
живот ваш свако ваше дело, свака
помисао, свака реч, били равни
оној светој песми којом су анђели
небесни поздравили Рођење Мла-
денца Христа....

МИРБОЖЈИ ХРИСТОС СЕ РОДИ!

Povodom novih poreskih zakona

Akcija Udruženja trgovaca

Povodom iznešenog projekta sa strane Ministarstva finansija za izmjenу zakona о porezima, po kojem bi se trgovačke radnje imale oporezovati tečevinom na osnovu plaćanja za najam stan i lokal, a ne prema prihodima, održale su ponovno sve privredne komore sastanak u Beogradu. Na tom sastanku donesen je zaključak da se ovaj projekt potpuno zabaci, pošto bi za cjelokupnu našu trgovinu značio veliko opterećenje, koje ona nije u stanju da održi. Na osuđenju donošenja ovog projekta radi također i Savez Udruženja Trgovaca u Beogradu.

Ж. М. Петровић

Наше село и живот у њему

Наше село од увијек је било извор народне снаге и свијести, стојер државне мисли и расадник истинског родољубља.

И, ако би икоме припадао дуг захвалности, одао бих га селу, које је следовало потребама Отаџбине, Краља, Нације и Вјере, свијући кости своје дјеце од Јадрана до Црнога и Мраморнога Мора, а кадкад и широм цијелога свијета, да би одговорило своје повиву.

Права жижа народне свијести, налазила се од увијек у селу, како код однеговане младежи тако и код сиједих старца, који су се запајали деченијама пјесмом преко гусала.

Многи великани, на политичком и научном, књижевном пољу, деца су испод сиротињског крова села, деца, која су подносила тегобе у младости, да би једног дана ставили себе саме на чело народа у миру и у рату.

Кроз шипрајје, преко оструге, кроз шуму, и преко стења са парчетом хљеба у торбици, јурили су за овцама и свињама, данима и месецима, носећи под пазухом књигу, неравдојног учитеља, да би постали велики!

У буковом и црвеном хладу, крај потока, сређивали су своје чисте мисли у иначе здравом духу, док се стадо одмарало на љетњем пригрјевку.

И док је јесен одводила појединце у град на школовање, или занат, дотле су други остали у селу, свога родног мјеста као расадник свега потребног домовини.

За плугом, изнад бразде, са жуљезитим рукама, орач је носио на срцу чисту и велику љубав према домовини. Он ни тада није престајао мислити о свом народу, свом племену и о дужности у потребном часу. Мислио је и онда, када су мислили и највећи управљачи државе, о истој ствари, о судбини и благодатима своје земље само на други начин.

У судбосносним данима, село је оставило на чело народа, као вође, многобројне своје синове.

Прва пушка за заштиту слободе и народних права пукала је у селу Вишевицама, по том у Орашцу и отуда равнијела широм земље.

Први у ослобођењу народа бјеше одважни, и велики вожд Карађорђе, а за њим Вељко, Васа Чарапић, Станоје Главаш, Синђелић, Танасије Рајић, Јанко Катич, Милош из Добрња, Браћа Недићи, Дамњан из Котешице ваљевске и многи други истакнути људи и јунаци знами и незнани.

Међу овим великанима највидније мјесто у народној историји заузео је Карађорђе, кршни сељак из Шумадије, јер су његова трезвеност, енергичност и пожртвованост поставили 1804 год. први камен темељац данашњој Југославији.

Гусле слијепог Филипа Вишњића храниле су дух села, и уносили у душу сељака осјећај дужности према потиштенима, и увидале чврсту мишицу са јатаганом.

Шуме су биле зборишта за ускоке и хајдуке. Пјесма каже за Васу Чарапића: „Гора олиста и Васа стече крила“.

Здрав дух села учинио је да нација прнесе заставу слободе 1912 освећујући Косово. А та иста нација оставља своје груди на браник

својих тековина 1914 бацајући по Бурји Јакшићу у огањ своју дјecu, ради заштите права и слободе.

Село је цвијет наше народне љепоте и извор свих рукотворина и умотворина што чини опште народно богатство.

У селу ће се чути најљепша народна пјесма, као што ће се осјетити најчистија суза у болу.

У селу, на врелу наше националне снаге, малишани се, на мјесним пољима и у великим шумама кроз фрулу, пјесму славуја и гусле, најбоље запајају здравим идеалима за добро отаџбине.

У селу, у раду, на огњишту, крај своје породице, свога идеала, сељак је завет најбољим мислима као привредник друштва и отаџбине.

Да у зноју свога рада дочека плод, сељак и цијела породица много пута подићи ће искрено очи к небу и помолити се Богу, за напредак и здравље у кући. А такве молитве су заједничке, опште, националне.

Село је било свијесно своје задаће кроз вјекове, и оно је, — то нам историја каже — испуњавало тај свој свети позив на опште добро.

Али, мутни вали новог доба, који су запљускивали село прије неколико вијекова, запљускују га и данас, и оно, село, није и неће никада бити у миру, да би убирало плод вјековних напора и борби. То стање не запажамо само ми, ван села, већ га осјећа и само село.

Село је и данас главни стуб државе. Ова поткопавања како поља тако и изнутра, врше се око села, око тог стуба државног. А такво стање оставља још увијек исти задатак селу: да буде што снажније ради што јачег отпора.

Ако узмемо у обзир, да је дуги и тешки рат унио у живот и дух села велики препорођај, како у позитивном тако и негативном смислу, онда се још већа брига јавља у томе: шта све треба предузети, да би се дух, снага и моћ села очувала на оној висини, која је потребна отаџбини и друштву у опште. Морамо претходно размотрити прилике нашег села како оне данас стоје.

Од највећег је утицаја на сва подухвата дух села, дух становништва. Ако је село свијесно своје вриједности према положају који заузима, према ономе што је у прошлости дало као и оним задаћама које га очекују, несумњиво је да је дух села обезбијеђен.

Од велике је важности организација села и међусобна повезаност заједнице и породица. Ако ово не иде из наслеђа у наслеђе, одважан шеф села, изабран и способан, може и за најкраће вријеме да укаже селу прави и најбољи пут живота, узимајући и одговорност на себе.

Село данас не смије да остане у мраку. Свијест је данашњег сељака на много већем ступњу него прије једне и више деченија. Оно тражи да му се прикажу ствари и потребе прије одлуке, да му се одвоји хрђаво од доброг, и да се људи по својој вриједности поставе на своје мјесто. Смјело указивање на оно што је штетно и хрђаво, дејствује изванредно и на оне, који то са убјеђењем сироводе. Гледање истини у очи, даје добре резултате, док су скривености и заокривљености лишени тих резултата.

Село мора да је будно у смислу живота, права и дужности, не смије бити остављено на милост судбини, животарењу, равном оном усамљеном становнику на бачији, граници и јаругама. Оно је дио оног великог мотора, који окреће државу непрекидно, и снажно.

Сусјед сеоски, друго село, од утицаја је на дух села исто толико колико друг на друга. Али треба умјети одвојити оно што је добро и ово унијети у своја сеоска њедра вјешто, супречавајући штетан утицај у сусједном селу, је потпора и ослонац. С тога је неопходно да се међусобни однос села развије и ојача у потребној мјери.

Последње деченије показале су напредак свијести села, нарочито у свом праву и потребама.

Међусобни однос у проширеној отаџбини с једне, и велики видик и искуство ратника, који су прелазили унакрст Европу, имао је претежни утицај на свијест сељака како као члана и старешине на дому, тако и као члана заједнице сеоске и државне.

Но, и поред ученога напретка, мора се највише радити. Развој ове свијести треба најпогодније упутити у национално-државном правцу, јачањем свих позиција на томе путу.

Необавјештеност или погрешна обавјештеност чак и у мање важним питањима, понекад указују на штетна дејства, јер изазивају скретања чак и тамо гдје неба било мјеста.

Јасно гледање на ствари захтијева и јасан пут и савјет.

Нијесам могао да одговорим на упит једног сељака: „зашто г-не, цијене некој роби за сељака скачу, када наступе сеоски празници, а падају, чим празници и потребе за сељаке — престану?“ И ако је ово локална и трговачка ствар, ипак не остаје без размишљања о узроку те промене, која је на његову штету. И не би се могло рећи, да оваква опажња нису тачна, па према томе и штетна.

„Народна одбрана“

Најтачнији часовник на свијету

Као јединца за гађивање времена у цијелом свијету се узима секунда, који је 84-хилјадити дио просјечног трајања сунчаног дана. До данас се, ипак, није могао пронаћи апарат, са којим се могло тачно астрономско вријеме измјерити. Ни на једној часовници, чак и они који се употребљују у звјездарницама, нису могли показивати најтачније вријеме. Увијек је било или закашњења или су часовници показивали више него што је одговарало астрономском времену. Сада је у њемачком физикалном институту у Берлину конструисан најтачнији часовник на свијету. Тај часовник нема ни комадице метала у себи. Оа је сав од кварца. Једна шипка од такозваног „брдског кристала“ у часовнику мјери тачно чак и 60.000-ти дио секунде. До данас није направљен тачнији часовник у свијету.

Demonstracije u Budimpešti

У Будимпешти мађарски легитимист приредили су банкет приликом рођендана Ота Хабсбуршког, али док су они сједили за stolovima, okupilo се неколико stotina omladinaca ispred zgrade i priredilo burne demonstracije vičući: „Dolje Habsburgovci!“ У близини зграде била су подигнута вјешала на којима је била објешена једна lutka од сламе и vidu Otona Habsburgovog.

Rad Učiteljskog društva sreza benkovačkog

- Preorijentacija vanškolskog rada-

Управни одбор Уčiteljskog društva sreza benkovačkog održao је ових дана своју сједницу. Поред других својих питања, одбор је поставио на дневни ред и једно питање, управо један problem од општег kulturnog značenja, који се одавна намеће у свим крајевима наше отаџбине, а посебно у Sjев. Dalmaciji — i benkovačkom sreзу naročito. То је problem vanškolskog rada нашег učiteljskog kadra kao kolektiva, kao organizovanog kulturnog faktora. Ne potcjenjujući rad ni drugih učiteljskih društava, mi sa zadovoljstvom podvlačimo, да се Učiteljsko društvo sreza benkovačkog već po drugi put vraća na то питање, i od teoretske diskusije ono se rješava да uđe i u praktičan rad.

Овом učiteljskom društvу služi на čast što је међу prvima uočilo два vrlo krupna motiva koja ga upućuju на rad u ovom pravcu. Prvi је preka i teška potreba да učiteljstvo, kao један organizovan kolektiv, preuzme на се odgovарајуći dio briga oko kulturnog i privrednog preporoda нашег zaostalog i kulturno zadocnjelog naroda, а други је да наше učiteljstvo, time što će izići из zatvorenih i zagušljivih školskih dvorana, gdje njihov teški i naporni vaspitački rad zaklanjaju od očiju нашег društva debeli školski zidovi i teški krovovi, prozrače svoj horizont kao socijalnih i kulturnih pionira нашег društva uopšte, да u том pionirstvu zauzmu prvu i vodeću ulogu i да ne dozvole да visoku društvenu reputaciju njihova staleža nose на svojim led ma pojedinci — apostoli i mučnici svog poziva i svojih moralnih obaveza prema prostom neukom narodu u koji su došli.

Ове misli došle су do izraza на nedavnoj učit. skupštini u Benkovcu, potaknute od pretsjednika g. Š. Alfirevića.

Utvrđeno је да су i dosad učitelji radili на narodnom prosvjećivanju van škole u raznim organizacijama: Crvenog krsta, Sokola, Jadr. straže, Jugosl. matice i t. d. Ali је ovaj rad bio pojedinačan, neorganizovan i bez sistema. Lanjska skupština је bila zaključila да pojedinci, u ovakom radu, stupe u vezu sa Privredno-kulturnom Maticom. На skupštini је diskusija ovog pitanja dovela до uvjerenja, да је neophodno potrebna osnovna preorijentacija vanškolskog rada učitelje, u onom pravcu koji је identičan sa ciljevima i programom Privredno-kulturne Matice, naime, да sav taj rad ima да služi privrednim, socijalnim i kulturnim potrebama нашег sela.

Као formalan zaključak učiteljske skupštine bio је taj, да се zatraži kod Banske uprave održanje једног privredno-zadružnog tečaja на državnom imanju u Jankuloviću, udešena naročito за učitelje i да се tu sa stručnjacima utvrdi načelni pravac rada. Skupština је ovom prilikom izabrala i odbor od pet lica, koji će се brinuti за izvršenje ovog zaključka. X.

Primor. banovina u brojkama

Statistika industrijskih preduzeća Primorske banovine за 1930 godinu ova је: šumarka i drvna industrija — 36 preduzeća, rudarska — 11, industrija alkohola i pića — 35, prehrambena industrija — 77, tekstilna — 20.

Prevozna sredstva: putničkih kola 203, teretnih 6.303; bicikla 1.306, dvokolica 66, putničkih automobila 366, teretnih 92, autobusa 106, motocikla 195.

На прелому - и помолу нових путева

— Са следнице управе П. к. матице —

Читаоци „Гласа“ могли су опазити у последње вријеме неко ломљење међу нама, које није нико желио, али до кога је неминовно морало доћи.

Као што смо пред пет година под теретом потешкоћа, покренули „Глас“, који је био вапај и јук, тако и сада, под новим тешкоћама и дужностима, изразило се је једно стање, у којем је свакоме крив.

Годне пролазе, појединци грцају у народним пословима, остављени и осамљени, јер одзива није било доволно онакво, па ни са стране оних, којима *salus rei publicae* (напредак јавних послова) треба да буде најпреча брига.

Видјели смо и искусили, да се не улази са довољно разумјевања и осјећања у наша животна питања па смо морали наше приговоре упутити оним људима и установама која по свом позиву и положају треба најбоље да нас разумију и помогну, и то на цијелом подручју Сјеверне Далмације, а не само у Буковци и Котарима.

Морали смо то казати јер смо доживјели горких разочарања на све стране: апелирали смо и запамагали, па ништа није помогло, јер се на наше апеле одговарало: некад са несхваћањем, некад са неовољношћу, а некад и са презиром.

Но како су се наше констатације и приговори кретали у општем напоменама које су понегдје избијале у нејасне алузије, то се показала потреба да се та упштавања конкретизују, а алузије одговорне, да се и ствари и људи и установе поставе на своја мјеста која им припадају по њиховој стварној вриједности на балансу нашег заједничког живота, и да се тако провађе једна аукторитативна дијагноза наших прилика, која ће бити у стању да сваком од нас наместе припадајући дио одговорности за оно што је било и за оно што ће сутра бити.

Тако је дошло до заједничке сједнице ширег Главног одбора П. к. матице са ужим кругом јавних радника и званичних преставника народа, која је одржана 24 прошлог мјесеца.

Сам по себи, без икаквих даљих последица, овај састанак значи један несумњив, позитиван моменат у културном животу наших крајева, и факат, да је он дошао као последица писања „Гласа“, нас несумњиво још једном узјерача да смо на правом путу, и да је погрешан у основи онај пут који се труди да пошто-пото одржава савршену „бонацу“ (тишину) наше друштвене површине и орда кад у дубинама њеним, под погеном елементарних снага, једна потмула тулњава наговештава, да живот тражи сувца и ваздуха, а да друштвена бара, умјетно стварана и одржавана, може да уроди само отровним миазмима који растачу друштвени живот, и створи једну тешку атмосферу, која неминовно мора да изазове деструктивне вулканске експлозије вијековно савињавих снага.

Тим мислима руковођени ми смо у ступцима „Гласа“ отворили дискусију о нашим јавним пословима; полагајући на то своје пуно право, јер се не свије заборавити, — то први пут наглашавамо, — да се ми заједничким бригама, већ један и по

деценију мучимо, не ни од силе ни од бјесне, ни од дуга времена ни од сувишна здравља, ни за плату ни за хвалу, већ из дубоког осјећања дужности, на, сваком видљиву, штећу својих личних интереса, па нам се као волонтерима, као добровољним трудбеницима, који раде о свом руву и круву, несмије у зло уписивати, ако за рукав повучемо оне, који су за тај рад својим специјалним, пристојно хонорисаним дужностима повани. Својим „ударом“ ми смо тражили дјелотворну „искру у камену“ и — Богу хвала — искра је синула, одаста цјелебна, животворна искра.

Први пут, за последњих тридесет година, састали су се наши људи који се интересују јавним бригама, да лицем у лице, објективно и искрено, без икаквих резервација и сентименталних обзира разговарају о нашим животним проблемима. Први пут, можда у нашој ужој историји, да су се горке истине — с једне и друге стране — мушки и људски, хладно и достојанствено казале и саслушале у једној дискусији која је непрекидно трајала пуних пет и по часова, и чија је горчина, као горчина спасоносних лијекова, скинула терет са душе једних и других, разганала „црну тмину, пустолину“, отворила нове видике, свијетле и насмијане, као што је ведар и насмијан био наш растанак са конференције.

На овом састанку дошле су до израза ове констатације. Индивидуалне савјести, на свим друштвеним линијама и у читавом свијету испале су из колосјека: једне за тајале, друге заспале, треће се спржиле у огњичу болесног егзистенца, док остале, малобројне али живе и будне савјести најављују повлачење са свих позиција јавног живота, јер су беспомоћне, осмљене.

Како је у свијету, тако и код нас, у нашем ужем крају. Ништа друкчије и ништа више. Али другим крајевима је лакше; они су јачи и могућнији да сачекају обрт историјског „кола среће“ па да вријеме збрише дјела својих крвавих руку из минулих деценија. Ми несмијемо чекати мирно тај дугачки процес, јер док се другима „очи надму, наше ће давно штркнути“.

Полазећи са тог становишта, читав Одбор П. к. матице једногласно и одлучно изразио је мишљење, да над тим склизнулим индивидуалним савјестима мора да постоји једна јавна савјест, као коректив и мemento, и да та улога, и по праву и по дужности, припада Матици и њеном органу.

На приговоре који су нама упућени, да се томе циљу не може правилно и корисно служити тоном којим смо ми ударили, и нејасним алузијама, које могу да погоде људе и установе на чију адресу нису упућене, ми смо смијерно поклонили главе своје и поновили ријечи св. Писма: „Боље је деведесет и девет грјешника ослободити него једног праведника осудити“, али кад не будемо осамљени и беспомоћни, кад се нашем раду не буду злонамјерно подметали мотиви који нам нису „ни род ни помозибог“, горчина нашег тона ће нестати као магла на сунцу.

Што се тиче алузија, ми смо их

чинили у најбољој намјери, да се ублаже личне оштрице, лични карактер писања, поуздавајући се у здрав суд, добронамјерност и осјећај правде нашег свијета, који ће знати да различи праве од кривих, као што је и речено у једном нашем чланку. Ту смо се преварили — и то смо лојално признали.

Али да до тога не би опет дошло, ми смо добили пуно овлаштење од читаве Матичине управе, да с истином излазимо на сриједу, без увијања и колишвавања, да бацимо рефлектор на људе и установе које не подносе свјетлост, како би се исправни људи знали равнати и своје дожање одређивати у свом јавном послу и дужностима.

На свим учесницима састанка изразио се заједнички бол и патња ради потешкоћа у којима се налазе наши крајеви и народ у њима, али и искрена жеља и обављена намјера да сви сложено уђемо у заједничке послове са највећим напорима, без обзира на личне погледе и односе. У том циљу предвиђена је нова, шири конференција која ће се набрзо сазвати.

Из резултата овог састанка јасно се види да су наши преломи били потребити, да су они увијек добро дошли, кад су добронамјерни и кад вду за тим да нам наш положај постане јаснији, видичи свијетлији а путеви заједничког напора равнији.

У том циљу Управа Матице доносила је ове конкретне закључке:

Управни одбор Привредно-културне матице са народним посланицима и сенатором из Сев. Далмације као члановима надзорног Одбора Матице на свом заједничком састанку, одржаном у Шибенику 24 децембра 1933 године констатовао је:

- 1) да су уредник „Гласа“, Матичина органа, и његови сарадници имали стварних разлога што су у последње вријеме у листу заузели један одлучнији и изразитији став према нашим јавним пословима и јавним установама;
- 2) да су тон и увијена стилизација написаних оправданог разлога исправним јавним радницима да због тога негедују;
- Донио одлуку:
- 3) да се у најскорије вријеме сазове један шири састанак свих заинтересованих лица и установа пред који ће се изнјети конкретна основа за заједнички рад на нашим културним и привредним питањима;
- 4) да се демантују у јавност злонамјерно убачене верзије о везама са било каквим политичким идеологијама како Матице тако и чланова њене управе као и редакције њена органа, те и овом пригодном наглашава сталну непартијачност Матице и њеног органа.

Уредништво „Гласа“.

Зато што је ножем сјекао жуљеве добио тровање крви и умро

Код Срем. Митровице умро је 24-годишњи обућарски помоћник Адам Клајнер. Он је сјекао жуљеве али је ножем засјекао ногу тако јако да му је једна заустављена крв. Нога му се морала отсјећи. Међу тим, дошло је доцније и до тровања крви од чега је умро.

Један интересантан прилог

симптоматици наших нездравих прилика

Поводом строго начелних дискусија које су се последње вријеме јавиле у ступцима „Гласа“ и којима је ближа, непосредна сврха била да притисну малко прстом на болесна мјеста наших културних и социјалних односа у Сјеверној Далмацији, а дљњи, коначни циљ, да се наш јавни живот макне из „хаоса безнађа, беспућа и заглашја“ у који су га вијекови сплели а последњи децетнији у мамурлук бадио, поводом тих начелних дискусија, из извјесних кругова књишких и баш из околине књишког начелника г. Вељка Покрајца, бачене су у јавност верзије које овим дискусијама хоће, пред далеком и неупућеном јавношћу да пришију тако невјероватне мотиве, да сам овај факат, јасније од свих написа у „Гласу“, показује, какав хаос и беспуће влада у области наше друштвене етике, и како се наслијепило и без осјећања одговорности потржу срества животне борбе.

За нас је, као и за нашу добронамјерну јавност мјеродавно и важно оно што је у овом погледу казала конференција Матичина одбора са народним посланицима и сенатором о којој напријед извјештавамо; но да и читаоци виде о чем се ради, доносимо овдје допис из Книна, који је недавно изишао у загребачким „Новостима“, — и исправак који је овом листу упућен од стране одбора П. к. матице. Допис гласи:

Ванредна сједница привредно-културне матице.

Книн, 20 децембра (п). Било је у своје вријеме јављено о акцији, воју је покренула Привредно-културна Матица са својим сарадницима преко листа „Глас“. Поводом тога, сазнаје се, да је сазвана изванредна сједница управног одбора Привредно-културне Матице са народним посланицима и сенаторима из Далмације. На овој сједници имало би се наводно расправљати о спору, који је настао услед чланака изашлих у задња четири броја „Гласа“. Познато је, да је „Глас“ орган Привредно-културне Матице, а у задње вријеме изашло је у три-четири броја „Гласа“ неколико политичких чланака, у којима се нападају сви виђенији политичари сјеверне Далмације. Говорка се, да су ти напади организовани од стране неколицине идејних присташа ех СДС, који су уједно и сарадници листа „Глас“, па да је управа Привредно-културне Матице зато и сазвала изванредну сједницу, на којој ће се ово прочистити и уредити тако, да се у листу „Глас“ пише само у духу програма, којег Привредно-културна Матица има прописана својим Правилником.

Исправак гласи:

Уредништву „Новости“ - Загреб

У Вашем пијењеном листу од 22 децембра 1933 године Бр. 352 изишао је, под горњим насловом, допис из Книна, у коме се злонамјерно и неистинито приказује повод за ванредну сједницу Управног Одбора Привредно културне матице. Стога нам је част овим умолити цијењено Уредништво, да, без обзира на закон о штампи, у интересу истине и објективности, изволи у „Новостима“ донијети ово наше објашњење.

Привредно културна матица је једна јавна установа, чији орган излази већ читавих пет година; он је књига отворена сваком добронамјерном и објективном посматрачу њена рада. Ако ништа нема јасна у његовим ступцима, јасно је то, да није довољна просјечна некртигачност ни обична злонамјерност, па да се Привредно културна матица и ње

Naši napori u prošlosti

„Srpsko bratstvo“

орган „Глас“ доведу у везу са политиком ма какве боје и ма ког политичког програма. Привредно културна матица је друштво које „се не смије бавити политиком ни ма како учествовати у политичком животу“ (чл. 2 Правила), и „главни разлог искључења (из овог друштва) прави покушај чланова да унесу племенске, вјерске или страначке размисли у друштво, или да агитују у име друштва, или позивом на ово, у политичке сврхе“ (чл. 13 Прав.)

Али без обзира на ове јасне одредбе друштвених правила, ради равнања свима онима који од Матице очекују профит за своје политичке рачуне, а тако и онима који се Матице боје из тих истих разлога, изјављујемо: да колико Матица, толико уредник и сарадници њена органа, неће никад себи доволити да служе ма којим политичким рачунима, а најмање себе повизити да буду бједни остаци сахрањених политичких идеологија и пропагандних политичких величина. Дописник „Новости“ ападе добро, да је баш штампа бивше партије С. Д. С. (Народни лист, Шибеник и Српско Коло, Београд) прва дала сигнал једном дијелу загребачке штампе, да Матици, већ при првој појави њеној, удари жиг сасвим друге партије.

Напротив, колико уреднику „Гласа“, толико и његовим главним сарадницима служи на част, што су први, далеко прије шестојануарског курса, још 1927 године, извукли камен испод ноге оној политичкој групацији с којом их влобно доводи у везу дописник „Новости“ — и што је та групација баш у Северној Далмацији први пут поклизнула и озбиљно натукла своје политичко кољено. То су урадили данашњи сарадници „Гласа“ на тражења за то ни мандате, ни начелничке столице ни друге ма какве бенефиције.

Разлог састанка „ванредне“ сједнице Матицине одбора свака може видјети из њена органа.

У Шибенику, 24 децем. 1933.

Управни Одбор П. к. матице
Члан одбора:

Секретар: Ђорђе Кнежевић
Стеван Простран

Свјетлост као дезинфекционо средство

Свјетлост игра у higijeni прелично важну улогу. Она је прије свега одличан дезинфектор, јер може врло брзо и у великој количини да убија разне ситне изазиваче болести (bacile). Сви bacilli изложени сунчању или јакој вјештачкој свјетлости много брже угину него у мрака. Људи у полумрачним или мрачним становима лакше и брже добијају разне заразне болести него они који станују у lijepo освјетљеним просторијама. Пored toga на свјетлости све функције човјечијег тијела се лакше и уредније обављају. Недоволјна свјетлост знатно и веома штетно утиче и на очни вид и тако се у мрачним становима најлакше шири кратковидост.

Из Радучића

смо недавно примили два дописа која је требало објавити, али ми то нисмо учинили због тога што се невна ни ко их је писао, ни ко их шаље. Казали смо да анонимне дописе нећемо објављивати, и тога се начела строго држимо.

Redakcija lista završava se ponedjeljkom uveče: do tog roka imaju da stignu rukopisi.

„Srpska zora“

Први покушај да се организује просвјетно-привредни рад далматинских Срба учинило је „Srpsko bratstvo“. Тај покушај није успео, али је пак заслуга иницијатора и покретача „Srpskog bratstva“, што су први осјетили и изразили потребу таквог рада. Из искуства „sa Srpskim bratstvom“ далматински Срби много су научили. Под притиском тежких социјалних, просвјетних и привредних прилика они су учинили нови, solidniji покушај који је довео до успеха. У јесен 1901 године српски народни посланици, општински начелници, свећеници, учитељи и угледнији људи из народа на цијелом Приморју сакупили су се у Книну на договор о народним пословима општег значаја. Било их је у толиком броју, да се састанак претворио у „праву скупштину“. Та „kninska скупштина“, одмах у почетку свoga рада, забацила је свако расправљање чисто политичких питања. Затим је, по иницијативи дубровачких Срба кателика, узела у претрес актуелно питање, како да се пронађу и ударе темељи организованог рада далматинских Срба на просвјетном и привредном пољу.

По примјеру Срба у осталим крајевима, код којих је просвјетно-привредни покрет јамчио за добре резултате, „kninska скупштина“ је једногласно рјешила, да се просвјетно-привредни рад на нашем Приморју покрене *sasvim одвојено и независно* од политичкога и да се оснује заједничко просвјетно-привредно друштво „Srpska zora“ са сједиштем у Дубровнику. Скупштина је изабрала „promicateljni одбор“, ставила му у дужност да изради друштвена правила и да их поднесе на одобрење другој скупштини, која ће се одржати у прољеће наредне године. Учесници „kninske скупштине“ разишли су се са увјерењем, да размисле које политички рад собом носе, неће више мутити успостављену slogu, него да ће се напротив, та sloga преко „Srpske zore“ с вremenom раширити и на све остале гране народног јавног живота, као што се то заиста и догодило.

Кад је „promicateljni одбор“ извршио своју дужност представници далматинских Срба састаје се у Дубровнику, 9 маја 1902 године, и на тој другој скупштини усвојише правила удружења и изабраше прву управу на три године, под претједништвом Матеја Срића, апотекара из Дубровника. Пored народних посланика и виђенијих општинских начелника у ту су управу, која је имала 16 чланова, ушли и најугледнији људи из народа. Тадашње Далматинско намјешништво у Задру одобрило је друштвена правила 2 јуна 1902 године и „Srpska zora“ је одмах започела своје дјеловање. У првим годинама „Srpska zora“ имала је везе с народом само преко својих повјереника, којих је било у сваком важнијем мјесту. Са измјеном и допуном друштвених правила 8 августа 1908 године, те су се везе прошириле и појачале. Пored редовних чланова, који су били дужни да плаћају по 1 круну годишње чланарине, уведене су двије нове врсте чланова: добротвори и утемељачи. Први су плаћали једном за вазда најмање по 100, а други најмање по 60 круна чланарине. Одредило се још и то, да се установе „Пододбори Српске зоре“, али само у оним мјестима, gdje је било најмање 30 чланова. Исто тако „Srpska zora“ је свој програм и своје методе рада на редовним годишњим скупштинама све до свјетског рата, кад је престало њено дјеловање, стално проширивала и

produbljivala према стварним потребама и жељама народа и у вези са искуством које је добијала.

По својим правилима („statutima“) „Srpska zora“ имала је главни задатак да unapređuje просвјету и привреду српског народа у Далмацији. По начелима самopomoći и узajamnog pomaganja она је морала да почне и све остале гране народног јавног живота из осnova, да нађе средства и начине за успех у раду, да проведе организацију народа на новој основи, да доведе у заједничку сарадњу село и варош, seljake и varošane, inteligenciju и prosti svijet. Једном рјечењу, она је на себе преузела врло тежак задатак, да из мртвила пробуди, digne, organizuje и zatalasa sav srpski dio našeg народа у Далмацији, да га упuti и povede у свим правцима naprednijeg života и rada. Тежину тога задатка povećavalo је, pored relativne малобројности, raštrkanosti, ekonomskog siromaštva и опште neprosvjedenosti srpskog elementa, још и то, што су по традиционалној навизи аустријске власти попријекле гледале и на тај нови покрет из народа. Међутим, иницијатори и оснивачи „Srpske zore“ доказали су, да су својим mudrim и solidnim радом, dorasli потпуно тежини и odgovornosti zadatka, који су на себе узели. Освијешћивање и васпитање они су изводили постепено, од појединаца преко већих група до свих народних слојева, по gradovima, varošima, трговштима и selima на цијелом нашем Приморју. Такoвим радом „Srpska zora“ је успјела да пробije led и да saviada најтеже zaprjеke.

Рад „Srpske zore“ кретао се у главном у два правца. С једне стране išao је за unapređивањем привреде, а с друге за подизањем опште просвједености далматинских Срба. Тај двоstruki рад razvijao се uporedo, preplitao се и dopunjavao, како су то zahtijevale локалне прилике и потребе samог народа.

На unapređивању narodne privrede „Srpska zora“ radila је по плану. Njenom zaslugom код нас се први put pojavio zadružni покрет. Njenoj иницијативи, moralnoj и materijalnoj pomoći има се zahvaliti, да је и код нас došlo до оснивања првих српских zemljoradничких zadruga по selima и првих српских kreditnih zadruga или štedionica по varošima. Тако је год. 1901 bila osnovana Srpska bokeška štedionica у Kotoru, год. 1902 Srpske štedionice у Zadru и Dubrovniku, а год. 1903 Srpska kreditna zadruga у Kнину. У другој polovini 1902 године bila је у Boki Kotorskoј, у selu Kamenarima, osnovana прва Srpska zemljoradничка zadruga. У првој polovini 1904 године никле су Srpske zemljoradничке zadruge у Glavatičiću, Glavaticima, Prijeradima, Mokrinama и Orhovcu (у Boki Kotorskoј), у Devrskama и K' stanjama (у Sjevernoj Dalmaciji). До kraja 1904 године било је код нас свега 10 srpskih zemljoradничких zadruga Rajfajzenova и 5 srpskih kreditnih zavoda Šulc-Delićeva sistema. Nad njima је vodila brigu и vršila reviziju „Srpska zora“, која је 1905 год. dela и иницијативу за оснивање posebnog Saveza srpskih privrednih zadruga на Primorју. Ту дужност „Srpska zora“ vršila је све до početka 1908 године.

Uporedo с радом на širenju zadrugarstva „Srpska zora“ је vodila propagandu око unapređивања raznih grana poljoprivrede и stočarstva по našim selima. Vršila је и по narodu rasturivala nabavke poljoprivrednog alata, racionalnih košnica, gvozdenih plugova, vještačkog đubreta, plavog

kamena („galice“) i sjemenja djeteline. Podupirala je obnovu vinograda na podlozi američke loze, jer je domaću lozu baš u to doba uništila filoksera. Radi sjemenja i gladih godina narodu je preporučivala ustanovu „zadružnih hambara“, u kojima će se sabirati i čuvati zajedničko žito. U posebnim objavama svraćala je seljacima pažnju na razne poljoprivredne kurseve, a siromašnjima pružala i materijalnu pomoć da te kurseve mogu polaziti.

Za učenje poljoprivrednih škola kod nas i na strani ona je pokojem doku davala pomoći i stipendije iz svojih sredstava. Da bi se i kod nas stvorilo srednji zanatlijski stalež, kao prirodna veza između sela i varoši kojim bi se istisnuli stranci iz te važne grane naše privrede. „Srpska zora“ je o svom trošku opremila i u svijet poslala veliki broj siromašne seljačke djece na izučavanje raznih zanata. To je uradila preko zagrebačkog „Privrednika“ ili i sama na svoju ruku. Ona je razvijala propagandu za stvaranje industrije i jačanje trgovine u srpskim rukama. Davala je stipendije i pomoći pojedinim siromašnim učenicima koji su učili srednje zanatlijsko-trgovačke i visoko trgovačke škole, pa tako podizala i stručno obrazovanje naše zanatlijske i trgovačke omladine.

Rad „Srpske zore“ na podizanju opšte prosvjetenosti u narodu bio je također intenzivan. Kao privredni i taj rad je nailazio na velike poteškoće. Najveće su bile: malobrojnost narodne inteligencije, konzervativizam, primitivnost i opšta nepismenost koja je u srpskim selima Sjeverne Dalmacije iznosila do 80 posto. Bez dovoljnog broja narodne inteligencije, a naročito učitelja i sveštenika po selima, prosvjetna akcija „Srpske zore“ nije mogla da se razvije do većih razmjera. Dedaše narodnih sveštenika bilo je u priličnom broju, iako ne onoliko koliko ih je trebalo. Te sveštenike i inteligenciju koja je nastavljala sa akademskim obrazovanjem, osim rijetkih izuzetaka, davali su Pravoslavni sjemenište i Pravoslavna bogoslovija u Zadru. To su bili najvažniji srpski prosvjetni rasadnici na našem Primorju do oslobođenja. Ta konstatacija naročito i u punoj mjeri vrijedi za Srbe u Sjevernoj Dalmaciji.

Do pojave „Srpske zore“ broj Srba učitelja i Srpkinja učiteljica mogao se na prste izbrojiti. Pitanje o srpskim narodnim učiteljima isticalo se kao nusušna potreba. Stoga je „Srpska zora“ i shvatila kao svoju prvenstvenu dužnost, da odmah pristupi rješavanju tog krupnog prosvjetnog problema. Kroz punih dvanaest godina svoga postojanja ona je sistematski sprovela najveći dio svojih prihoda na obrazovanje našeg učiteljskog podmlatka. Ona se stalno trudila da o svom trošku školuje što je moguće veći broj siromašnih učenika i učenica sa sela za par dne učitelje i narodne učiteljice. Iz godine u godinu ona je povećavala broj svojih „pitomaca“ na Muškoj učiteljskoj školi u Arbanasima kod Zadra i „pitomaca“ na Ženskoj učiteljskoj školi u Dubrovniku.

U školskoj godini 193-14 „Srpska zora“ je izdržavala 33 učiteljske pripravnikinje i pripravnikinje i za njih utrošila preko 12.000 kruna, što je za naše prilike i ono vrijeme, kad je novac bio skup, značilo odista vrlo mnogo. Na taj način ona je uspjela da u narod pošalje prvi kadar srpskih narodnih učitelja i učiteljica i u dosta znatnom broju. To je jedna od njenih najvećih i najljepših zasluga na prosvjetnom polju. Za njom su se u tom

pogledu povele neke srpske administrativne opštine i Pravoslavna konsistorija u Zadru, pa su i one davale stipendije i pomoći ponekim siromašnjim dječicima koji su učili učiteljsku školu.

Od početka 1907 do sredine 1914 godine „Srpska zora“ je izdavala svoj popularni list „za prosvjetu i privredu“, koji je dospio u naše i najzabačenije selo. List „Srpska zora“ u početku je nosio geslo: „Pomozli se sam pa će ti i Bog pomoći“, a docnije: „Brza pomoć dvostruka je pomoć“. Izlazio je dva puta u mjesec, služio kao organ za objavljivanje narodnih potreba i težnja, za propagandu društvenih ciljeva i bio ogledalo cjelokupnoga prosvjetno-privrednoga rada dalmatinskih Srba. Donosio je kraće vijesti iz svijeta, a naročito iz svih srpskih i uopšte slovenskih zemalja, pa tako podržavao i njegovao kulturne veze sa braćom u zaleđu i sa ostalim kulturnim narodima. Držeći se narodne mudrosti: „Brat je mio, koje vjere bio“ list se uklanjao od partijskih, vjerskih i plemenskih razmirica i uvijek zalagao za ideju narodnog jedinstva Srba i Hrvata. Od god. 1905 „Srpska zora“ je pod svojim imenom izdavala i kalendar za narod sa poučnim i zabavnim sadržajem.

Po inicijativi „Srpske zore“ mnogi narodni učitelji, sveštenici, omladinci i čak seljaci održavali su analfabetske kurseve za odrasle u našim zagorskim selima. Za te kurseve „Srpska zora“ je izdavala i besplatno rasturivala svoje naročite bukvarne sa čitankom. Kod svake zemljoradničke zadruge ona je ustanovila „Zadružnu biblioteku“, poklanjala joj knjige s listovima i vodila brigu da ih narod čita. U svakom trgovištu ili varoši, ako je bilo barem 10 članova, ona se trudila da se osnuju „Narodne knjižnice“ kao prosvjetna središta odnosnih krajeva ili kao neke „narodne škole koje će i živom (usmanom) riječju unositi prosvjetnost u narodne slojeve“. Ona je stalno preporučivala zavođenje nedjeljnih sastanaka s popularnim predavanjima iz privrede o naprednijem životu i radu po selima, zajedničko čitanje knjiga i popularnih listova i t. d.

Naročitu brigu „Srpska zora“ je vodila o proslavama sv. Save i Vidovdana i nastojala da se te nacionalne proslave izvedu u svakom mjestu gdje ima Srba što svečanije, ljepše i u narodnom duhu. Ko se od nas i danas ne sjeća onih impozantnih proslava Vidovdana kod crkve Lazarice na Kosovu kod Knina i u Prevlaci u Boki Kotorskoj? To su bili pravi narodni zborovi, na koje se u masama slijegao svake godine naš seljački i varoški svijet sa jednakim oduševljenjem. Tom prilikom prikupljao se popularni „Vidovdanski darak Srpskoj zori“, u kojemu su rado učestvovali i naši seljaci.

„Srpska zora“ je dala inicijativu i za osnivanje srpskog sokolstva na našem Primorju. God. 1911 organizovala se „Srpska sokolska župa“ u Boki Kotorskoj sa sjedištem u Hercegovom. God. 1912 u tu župu ušlo je pet Sokolskih društava iz Boke, Sokolsko društvo iz Knina i Sokolsko društvo „Dušan Silni“ iz Dubrovnika. Srpska Sokolska župa održala je dva sleta, i to prvi u Dubrovniku 1913 i drugi na Kosovu kod Knina 1914 godine gdje su bili i pretstavnici Hrvatskog sokolstva. Ljudi oko „Srpske zore“ izdavali su nekoliko godina u Dubrovniku literarni časopis „Srd“ sa zadatkom da razvija književno obrazovanje naše čitalačke publike. Isto tako, kod osnivanja srpskih pjevačkih

horova i muzičkih društava po varošima „Srpska zora“ imala je svoj udio. U Kninu i Dubrovniku postojala je srpska muzika, a u Zadru Srpska pjevačka družina „Branko“, u Šibeniku „Srbadija“, u Dubrovniku „Sloga“ itd.

U svom radu na nacionalnom budjenju i okupljanju narodnih slojeva „Srpska zora“ nije zaboravila ni naš ženski svijet. Njenim stalnim zauzimanjem došlo je i kod nas do ženskih dobrotvornih zadruga sa patriotsko-prosvjetnim ciljevima. Tako su se pojavile Dobrotvorne zadruge Srpkinja u Dubrovniku, Kninu i Zadru. Pored nacionalne propagande, te dobrotvorne ženske zadruge podupirale su jačanje naše narodne ženske radnosti, naročito veziljske i tkalačke umjetnosti, i vodile propagandu za čuvanje naše narodne nošnje po selima. One su priređivale vrlo uspjele „Sretneske zabave“ sa nejakom djecom u narodnom i rodoljubivom duhu. Dobrotvorna zadruge Srpkinja u Kninu, koja je bila jedna od najaktivnijih, uspjela je čak da podigne i svoje Dječje zabavište, a Dobrotvorna zadruge Srpkinja u Dubrovniku bavila se mišlju, da podigne Đački dom u svom gradu za srednjoškolsko obrazovanje našeg ženskog, naročito učiteljskog podmlatka. Zaslugom „Srpske zore“ kod nas se počeo da širi i trezvenjački pokret. God. 1913 bilo je osnovano u Imotskom udruženje „Trezvenost sa zadatkom, da narod odvraća od opijanja i alkoholskih pića.

Najzad, prema odredbama svojih statuta „Srpska zora“ vodila je ozbiljnu brigu o podizanju narodnih osnovnih škola po našim selima. Ona je u tom pogledu bila u tijesnoj saradnji sa Klubom srpskih narodnih poslanika na Dalmatinskom saboru i činila napore kod Zemaljskog odbora u Zadru da se izlazi u susret željama i potrebama naroda. Obrćala se za to srpskim administrativnim opštinama i preporučivala narodu u svakoj prigodi da se osnivaju i podižu narodne osnovne škole. Da bi se problem narodnog prosvjetovanja kod nas rješavao bržim tempom i radikalnijim mjerama „Srpska zora“ je odredila da pristupi radu na podizanju Đačkih domova u Zadru i Dubrovniku, i na osnivanju „Srpske kulturne zadruge“ za cijelo naše Primorje. „Mnogi će se pitati — objašnjava je ona tako svoju namjeru — zašto baš da se podigne kulturna zadruge? Pošto su nam od velike potrebe ne samo đački domovi (internati) već i tolike škole, koje se neće tako brzo podići bez privatne inicijative, stoga je i nužno da se kulturna zadruge podigne baš na zadružnom temelju, kako bi se zgodnije došlo i do sredstava pa i kredita za podizanje škola i đačkih domova. Kulturna zadruge osnovane na zadružnoj osnovi doliće to veći kredit čim imadne više članova, dok kulturne ustanove na društvenoj osnovi a bez legata ne mogu doći do potrebitog kredita pa ne mogu ni jače razviti svoj kulturni rad. Sa osnivanjem kulturne zadruge moglo bi se jače raditi u svemu pa i na prosvjetivanju samog naroda, pa bi se i naš društveni život krenuo u napredak“. Tu svoju lijepu namjeru „Srpska zora“ jamačno bi i ostvarila, da je, na žalost, u tome kao i u svemu ostalom, nije presjekao veliki svjetski rat.

U kulturnoj istoriji dalmatinskih Srba do oslobođenja „Srpska zora“ zauzima časno mjesto. Kroz samih dvanaest godina svoga života ona je uspjela da položi prve solide osnove za svestrani nacionalni, socijalni, kulturni i privredni preporod srpskog

dijela našeg naroda na Primorju. Njen moralni uspjeh daleko nadilazi sve uspjehe pokušaja naše privatne inicijative, prije i poslije oslobođenja. U teškim prilikama i sa vrlo čednim materijalnim sredstvima koja su joj bila na raspoloženju (u glavnom članarina i dobrovoljni priloz) „Srpska zora“ je uspjela da pokrene i povede onaj cjelokupni prosvjetno-privredni pokret na našem Primorju, na kakav se po idealizmu, bujnosti, slozi, stvarnom radu i uspjehu rijetko nailazi u proslasti dalmatinskih Srba. Ona još pretstavlja i tipljan primjer naše predratne privatne inicijative, koji je u svakom pogledu privlačiv i poučan. Uoči blizog navršetka dvadesetogodišnjice od prestanka „Srpske zore“ bilo je potrebno da naš list bar ovim kratkim prikazom osvježi njenu svijetlu uspomenu.

prof. Mirko Ležaić

Strahovita željeznička nesreća u Francuskoj

Dan 23 decembra, poslije 11 sati u noć, nedaleko mjesta Lanj, koje se nalazi udaljeno od Pariza oko 25 kilometara, desila se željeznička katastrofa koja po broju mrtvih i ranjenih prevazilazi sve katastrofe te vrste koje su se ikad desile na samo Francuskoj nego i u čitavoj Evropi. U toj strahovitoj nesreći poginulo je preko 200 ljudi, žena i djece, a isto toliko ih je ranjeno.

Nesreća se desila na pruzi istočnih željeznica. Jedan lokalni voz kretao se u blizini stanice Lanj, zbog guste magle, dosta sporo, tako da je brz voz koji je išao iza njega također morao usporiti vožnju. Međutim, iza ovog brzog voza jurlo je brzinom od 105 kilometara na sat drugi brz voz koji je išao za Strasburg. Vozovođa ovog brzog voza nije uslijed magle vidio signal iuletio je svom brzinom na brz voz koji se ispred njega kretao znatno usporenom brzinom.

Strahoviti sudar napravio je utren oka užasnu pustoš. Na rastajanju od 300 metara ispreturali su se i polomili vagoni, a kroz hladnu noć i maglu odjekivalo je zapomagajuće ranjenika. Vozovi su bili prepuni uslijed prethodnih praznika. Mnogi putnici veselo su odlazili da provedu božićni raspust kod svojih porodica. I to je razlog što je ova katastrofa tako velika. Opšta slika na mjestu nesreće bila je upravo grozna. Pod ruševinama drveta i savijenog gvožđa vidila se gomila iznakaženog ljudskog mesa i ogoranke lokve usitnena krvi. Među mrtvima nalazio se i bivši ministar Pol Morel i četiri narodna poslanika. Ljudi koji su se borili na Verdunu govore da ovakvu kasapu ljudskog mesa, na tako malom prostoru, nisu vidjeli ni u najgroznijim borbama na francusko-njemačkom frontu. A nesreća je mogla da bude još veća da nije na vrijeme zaustavljena jednim drugim vozom koji je išao u suprotnom pravcu, prema Parizu. Taj voz zaustavljen je svega na 100 metara pred mjestom katastrofe.

Nikada nijedan željeznička katastrofa do danas u Francuskoj nije nanijela toliko žalosti i boli: ona je porazila cijelu Francusku. Zato su pažnja i izrazi saučešća stranih država u ovoj nacionalnoj nesreći ostavili dubok utisak na svu. Prvi je stigao telegram u kome izražava saučešće naš ministar spoljnih poslova, g. Boško Jevtić, te su sve novine objavile njegov telegram.

Šaljite pretplatu!

Неколико уводних напомена

за дискусију о здравственим задругама код нас

„Глас“ је и досада увијек од самога свога почетка обраћао пажњу здравственом задругарству, зато што је ово најважнији дио рада привредног, здравственог, социјалног и културног по нашим селима. Ради тога овај лист био је сматран и озвучаван и као један од органа здравственог задругарства. Али баш зато што здравствене задруге имају тако важну улогу, нарочито у нашим приликама, ми желимо да оно што боље успије, да постане прави народни покрет, да не скрене са свога пута и да не постане једна обична бирократска установа. Ово је могуће једино на тај начин, да се оно повеже са жељама и потребама народа, да сами његови чланови осјете да на њима почива, од њих зависи и само њима служи. Без познавања жеља и потреба народних и без живог учествовања чланова здравствених задруга у свима питањима не могу се оне поставити на своје праве основе.

Постанак и развитак здравствених задруга код нас има своју историју. Темеље му је ударио сам покретач, оснивач, организатор и идеолог здравственог задругарства пок. др. Гаврило Којић. Он је долазио по нашим селима, водио разговоре са задругарима, упућивао у оснивање задруга и објашњавао принципе здравственог задругарства. Припремио је прву домаћинску школу код нас. Неколико пута обилазио прве здравствене задруге код нас и толико водно рачуна о њима, да је г. Џон Книгсбурн — један врло важан фактор у јавном животу Америке и интернационалних јавних установа, који је у вези с тим установама истакао потребу и корист оснивања „Балканског института за проучавање и унапређење села“, који би институт послужио цијелом свијету за примјер, тај врло угледни странац питао нас је прошлог лета, последице него је видео сјајне резултате здравствених задруга по Србији: — што је са нашим здравственим задругама, о којима му је нарочито говорио пок. др. Којић, истичући њихову улогу и потребу баш у овом крају наше Отаџбине.

Ову жељу да стоји у контакту са нашим здравственим задругама носи увијек собом и г. др. Радин, који нам је навјестило посјету наших здравствених задруга, као што аманет пок. др. Којића прима овим задругама чувају и г. др. Стево Иванић, др. Карло Шнајдер, др. Б. Константиновић, гђа Вуловић, гђа Јелица Јевђевић, г. Главинић, гђица Главинић, др. Вид Гаковић, Буру Одавић, Сретен Стошић, Драгутин Бенадић, Тихомир Јефтић — и остали из редова оснивача и сарадника здравственог задругарства. Сви су нас они толико помогли и материјално и морално, да ми осјећамо врло велику одговорност и пред нашим свијетом и пред њима, да сачувамо чистоту здравственог задругарства од свих ових примјеса, које би му могле сметати у развоју.

А наши односи и прилике: просвјетне, привредне, здравствене и друштвене врло су тешке за све покрете, па и за здравствено задругарство.

Пок. др. Којић нарочито је био противан, да се оснивају здравствене задруге по варошима, већ је

стално наглашавао да њихова сједишта треба да буду по селима. Он је био врло добар психолог и сигуран социолог па је увиђао, да је менталитет нашег варошког свијета сасвим другачији од менталитета нашег сељачког свијета, па је упозоравао на немогућност, да једни буду другима вођи и учитељи. Он нас је на састанцима са сељацима уводио у вјештину, како треба поступати с њима, да им се душа раскрави и отвори пред нама, да постану искрени, да искажу своје мисли и осјећаје, које једино треба узети за основу рада међу њима. Оном који пише ове редове остао је незабораван случај, кад је пок. Којић у његовом селу извадио такве разговоре са сељацима, који су показивали толико оштроумности, отворености и интересовања, да сам се чудим како ја то нијесам умно постигао иako сам с тим људима одрастао и стално живио с њима. — „Па наравно — оштро је прекорно пок. Којић, а тог приговора никад не могу заборавити — кад се људима говори онако заједљиво, кад се среташу са презиром, који они инстинктивно осјете, а знају да нијесу за то ни криви ни дужни, кад им се говори с висине као нијима од себе, кад се поучавају као деца у школи — да то није основа на којој се може с њима сарађивати. Не треба радити за народ, него са народом, јер у самом народу постоје неслушене енергије, које треба развити у културном и социјалном погледу. Али ко је с тим народом људски дружио и радио? Наш је народ заслужио бољу интелигенцију него што је има!“

Искуство нас је научило, да се може успјети само тамо где се држи тих основних принципа, а гдје се почне одступати од њих, народ одмах изгуби оно одушевљење које се код њега јави, кад му се причини да се је удовољило његовим жељама и потребама.

Карактеристичан примјер даје нам за ово Киниско здравствена задруга, која је у почетку била примљена са врло великим одушевљењем нарочито у задружно напредним селима. Међутим они су ускоро осјетили, да то није оно што су они очекивали и што њима треба, и опет су се повукли у се — једним великим дијелом. Недавно је у „Гласу“ изашао један допис, који је вијеран израз расположења најбољих задругара по селима, што је и усмено безброј пута речено оном који пише ове редове. А управа задружна сматрала је то као израз непријатељства овог листа према Здравственој задрузи! Међутим ми ништа не можемо и не смијемо пропустити, да здравствене задруге постану наш најважнији и најобилнији покрет и рад на селу.

Није овдје у питању ни г. др. Таузовић — који би иначе био одличан социјалан радник и лекар на селу, а у вароши је у неком сталном омађујаном кругу трзавица — ни чланови управе, ни опшнска помоћ, него један систем; и овдје се ради о томе, хоће ли здравствена задруга постати бирократска установа, можда формално и бриљантна, али ће се омогућити људима на селу — и искрено им помоћи и радити у овом смислу! — који хоће

да се брину за се, да имају своје рођене и властите организације. О киниској здравственој задрузи писали смо опширније у другоме броју „Гласа“, јер се о њој има шта писати, а овдје смо је само узгредно споменули као примјер. Али у овој задрузи, као и у осталима, има могућности да се развије само у том случају, ако се ради у задружном духу и на принципима које су утврдили оснивачи здравственог задругарства.

Здравствене задруге у Сјеверној Далмацији постале су један важан фактор народног живота. Многе се ствари са муком и борбама развијају, али барем било и сукоба и неспоразума, оно ће се развити рјешавајући и одбацујући све оно што му смета. У другом броју „Гласа“ писали смо о досадашњим успјесима здравствених задруга, о повољним условима и о сметњама и запрекама у њиховом раду.

Л. М.

Утицај зиме на здравље

Њемачки лекар др. Браун тврди, да ни најјача хладноћа није опасна ни штетна за људско здравље, ако људски организам одржава основне прописе хигијене о заштити против зиме.

Др. Браун пише о томе у једном медицинском часопису опширно и, између осталог, каже:

„Лекари су већ давно утврдили да људски организам у доба највећих зимских хладноћа није ни толико припадљивији ни мање отпорнији према назебу и разним другим болестима, него у доба највећих лјетних врућина.“

Што се тиче изразитих знакова зиме, као што су сајег, мраз и оштар, хладан вјетар, свијет се и од њих претјерано плаши. Снежак, лед и вјетар често нас штите од разних болести. Многи болести зараних болести не могу на температури много нижијој испод нуле, да остану живи и тиме се ослобађамо безброј опасности. Тифус, шарлах, дифтерија и друге болести имају бациле који према хладноћи нису упорни, али се за вријеме лјетних врућина врло брзо шире и напредују људима.

Обичај чишћења и уклањања снега са сеоских и варошких улица је практичан и користан за саобраћај пјешака и кола, али није нимало хигијенски. Баш дебели покров снега у зиму штити све људе од безброј опасности зиме и разних болести.

На основу дугогодишњег лекарског искуства, може се тврдити да је блага зима далеко опаснија, тежа и непријатнија од јаке, циче-зиме. За вријеме благих зима болести назеба и разне заразне болести шире се у групама и појединачно много више и чешће, него у вријеме јаким хладних зима.

Јесен са својим маглама, блатом и вјетром увијек је опаснија од зиме као што је овогодишња. Блага, влажна зима одличан је савезник разних катарата, кихавице, грипа, запалjenja и тако даље.

Не плашимо се дакле, оштре и јаке зиме, јер она сама у себи не крије никакве опасности по наше здравље, шта више она је боља и повољнија него блага, блатна зима. Статистике показују да је за вријеме благих зима било у свима земљама и увијек више болести и смртних случајева него за вријеме зима са јаким мразевима, многог снега и сјеверних вјетрова.

Уписујте се у чланове и шаљите претплату

Одојче које умје да плива и трчи на „рољуама“

Њујоршки листови пишу: професор Колумбија универзитета и директор њујоршке дјечје клинике др. Мак Орју приказао је недавно великом скупу научника и љекара одојче (дјевојчицу) стару 19 мјесеца, које и он сам назива „чудом од дјетета“. То одојче умје већ да плива, хода, па чак и да трчи на рољуама. Дјете је за своје године у истим ванредно развијено, здраво и одаје за те године необичну интелигенцију. Пред научницима и љекарима оно је препливало без икакве помоћи базен дуг 30 метара.

Откриће 5000 нових звјезда

Познати америкашки астроном и научник Довер провео је шест година у Јужној Африци, по налогу америкашких научних друштава. Он је у Јужној Африци за то вријеме стално проучавао звјездано небо. Ових дана стигао је Довер, на повратку за Америку, у Шербур и причао новинарима многе занимљивости о својим астрономским открићима. Он је изјавио да је открио безброј нових звјезда за које се до сада уопште није знало. Међа овима има око 5000 такозваних двоstrukих звјезда, које такође још ни један астроном не познаје. Довер ће о својим открићима и раду у Јужној Африци написати опсежно научно дјело.

Породај — под кишобраном

Необичан породај обављен је ових дана на друму у близини италијанске вароши Удине, код села Сант Даниел. Једна млада селјанка која се са својом пријатељицом враћала са посла, осјетила је одједном на сред друма породајне болове. Иако је киша лила као из кабла, селјанка није могла од болова да иде даље, и тако је морала да роди на друму. Док се она мучила у породајним боловима, њена пријатељица је држала над њом кишобран да киша не би њој и новорођенцу нашкодила. То је заиста усамљен случај порођаја — под кишобраном. Мајка и дјете су потпуно здрави.

Овај број листа издали смо, због празника, на десет страница, те ће наредни број изићи по Богојављенју. — Због обилја градива сви послани нам написли нису могли доћи на ред.

Дне 20 децембра извршени су у Румунској парламентарни избори, за које је владало велико интересовање у читавој земљи, што се види и по бројном учешћу бирача. Влада је свуда побједила, иако је опозиција против ње била доста јака. Влада ће имати око 300 мандата, а опозиција око 80. Влада је већину добила у Ерделју гдје је била јака народна селјачка странка и до носила апсолутну већину гласова. Сви истакнутији политичари су изабрани.

Енглески министар спољних послова сер Дџон Саймон завршио је своје преговоре у Паризу, који су утврдили заједничке погледе Француске и Енглеске на Друштво народа. Констатација у званичној изјави да ауторитет Друштва народа има да остане неокрњен, представља крупну ствар, јер пуни споразум Француске и Енглеске за одржање ауторитета ове међународне институције превладаје цијелом међународно ситуацијом. Све докле док ова воља буде постојала у Паризу и Лондону, питање корјените измјене Друштва народа у правцу напуштања начела о једнакости држава и подвргавања жењевске установе једном директорјуму само неколико великих сила, неће се поставити.

STARI I MLADI

Svi stariji žele da prenese na djecu, na mlade, svoje poglede, ubjeđenja, misli, pa i osećanja. Oni bi hteli da mladi nastave život starijih, bez ikakvih promena, i u svemu da idu njihovim stopama. Ima u tom nečeg dubokog značajnog i korisnog: u tom su snažni izvori tradicije, potrebne za kontinuitet u istoriji jednog naroda. Ali, u svakodnevnom životu, u okviru sadašnjice, često dolazi do nesporazuma između starih i mladih. Dok stariji žele da im mladi budu samo poslušna i verna kopija, mladi se u mnogom čemu razlikuju od svojih starijih. Pre svega, oni su nova živa bića, koja se razvijaju prema svojim unutrašnjim snagama, sklonostima i osobinama. Zatim, mladi rastu obično u izmenjenim društvenim, ekonomskim i političkim prilikama, te na njih utiču faktori potpuno novi, i različiti od onih koji su uticali na starlje u njihovoj mladosti. To je slučaj naročito u ovako uzburkanim vremenima kao što je naše. Od 1914 ovamo, kako se je ljudsko društvo silno izmenilo! Promene u političkom, društvenom, moralnom, ekonomskom pogledu su tako velike da slika današnjeg sveta nimalo ne liči na sliku iz 1914. Nije nikakvo čudo da se i mladi danas u sasvim drugom duhu i pravcu razvijaju. I zato, eto, dolazi često do oštrog sukoba između starih i mladih.

Ovaj problem razlike između starih i mladih vrlo je važan u pedagoškom pogledu, a naročito u srednjoškolskom vaspitanju, jer u srednjoj školi se već razvija i ispoljava ličnost mladog bića. Srednja škola treba da pruža znanje, ali ona mora — još više — da razvija dušu i karakter učenika: ona treba da vaspitava. A vaspitanje će ostati bezuspešno, ako je vaspitač u suprotnosti sa vaspitanikom, ako ga ne razume, ako nema prave ljubavi prema njemu. Nastavnik koji hoće samo da prenese neko znanje na svog učenika, ide pogrešnim putem. Učeniku treba, osim znanja i uputstava, utehe, saveta, ljubavi. Često se mladi nalaze u teškim duševnim krizama, kojih oni nisu svesni, te im tada treba priskočiti u pomoć.

Naša srednja škola trpi u prvom redu zbog toga što se nastavnici malo trude da budu apostolski nadahnuti vaspitači. Obično se uzima da je omladina »pokvarena«, »nemarna«, »razuzdana«, »nesposobna«. Na toj se konstataciji ostane, i ne traži se način i sredstvo da se to »zlo« izmeni, ublaži, otkloni. A to bi bilo najvažniji zadatak srednje škole. Nastavnik treba da je, u prvom redu, teoretski i praktično obrazovan psiholog i naklonjen vaspitač.

Ma šta se nepovoljnoga reklo danas e omladini, onaj koji je poznaje u njenoj nutritini, mora da dignu reč u njenu odbranu. Istina je: imaju danas mladi dosta pogrešaka, mnogo mana i nedostataka, koje nas zbunjuju ili izazivaju, zbog kojih su zabrinuti stariji, zbog kojih kadgod i očajavamo i govorimo čak o propasti društva i kulture, ali u duši oni su ipak dobri. Samo je njihov život težak. Gde je ona jaka, bezbrižna i lepa mladost kojom su živle generacije prije rata? U čemu je danas lepota detinjstva i mladosti? Nemaština, teške brige, zategnutost na sva strane. Stotine i hiljade porodica jedva tavoru, uz skromni svakodnevni zaloga i pod blednom krpom na sebi. Život je sveden na mizeran minimum prave kulturnosti. Danas nema lakoće, ve-

selosti ni bezbrižnosti na celome svetu, kao nekada što je bilo.

Život okružuje mlade krutom, nemilosrdnom stvarnošću. Mislite li vi da vaša deca, mlađa i starija, ne trpe od te zbilje? Osećaju oni sve naše brige, znaju oni naše bolove, drhte oni već od malena s nama, muče se i oni u duši zajedno s nama pod tegobama života. Osećaju oni čak i mnogo življe i bolnije od nas mnoge nepravde života i naše bolne i tragične slučajnosti, i vide često bolje od nas rane svoje sredine, jer smo mi, stariji, već oguglali u borbi, malaksali, izgubili veru i iluzije i postali ravnodušni, a oni dolaze puni verovanja u lepo i plemenito, puni očekivanja i nadanja. Izato je njihova duša bolna. Njima bi trebalo sunca, vedrine, bezbrižnosti, — a oni vide naše mračne i zabrinute poglede i slušaju naše jadikovke i naš očaj. Grubi život naše svakidašnjice ranjava njihovu dušu.

Pored toga, iskreno da kažem, i škola, ta sredina u kojoj treba da provedu svoje najlepše godine mladosti, ne može da im pruži sve onako kako bi to oni želeli. Celom svojom psihom, formiranom u potresenim posleratnim društvenim odnosima, oni su izrasli i iz kalupa naše po malo starinske srednje škole, i otuda potiče ono stalno trenje u školi, oni mnogi nesporazumi, teške nesuglasice i bolni sukobi, koji i roditeljima i nastavnicima tako teško padaju, a koji mlade duše potresaju i izbacuju iz normalnog koloseka.

Eto, zbog svega toga treba se potruditi i razumeti omladinu, često punu suprotnosti i nesvesne negacije, i voleti je. Njoj treba toplih i iskrenih saveta, praštanja za prestupe, široko srce puno razumevanja, hrabrenja i upućivanja. U savremenom društvenom haosu, koji su — priznajmo — stvarali i još uvek stvaraju stariji, a za što pomalo svi mi snosimo odgovornost, — u tom savremenom društvenom haosu oni lutaju često neodlučni, neupućeni, uznemireni i izgubljeni. U suštini, njihova je duša puna plemenitih težnji. Treba osetiti kako u tim mladim dušama vibrira duboko, plemenito osećanje opšte ljubavi. Treba uočiti one idealne pokretne snage koje se u njima bude. I tu, tako skučeni i teškim okolnostima pritešnjeni omladinu ne treba omalovažavati, ne treba još više stezati, buniti i vući dole, u nizinu, u prah, u očaj i zabunu i u neke nove, nepotrebne zaplete i sukobe.

Sva briga starijih ima da bude usredsređena na to da se za mlade, buduće generacije stvore što bolji životni i društveni uslovi. Panom i iskrenom ljubavi za njihovu budućnost, treba ih čuvati, sokoliti, dizati. Oni su željni idealnoga, dobrog, večnoga. Oni hoće istinsku, toplu ljubav iskrenoga prijatelja; oni hoće samo nesebičnog, sigurnog, apostolski dobrog vođu kroz mučni i mračni splet današnjih svakovrsnih teškoća.

Po večnome zakonu prirode, u kojoj smo svi mi samo neizmerno sitni delići, oni su naša smena. Oni nose i donose u sebi svoje snove, svoje čežnje, svoje ideale, svoje ambicije, svoje buduće pobeđe i borbe i teškoće. Na prvi pogled, izgleda kao da su oni i mi, mladi i stari, dve suprotnosti, dva neprijateljska tabora. Tako se to čini onome čiji je vidokrug uzan i dopire samo do obližnje ograde. Kad se nagnete nad ogledalom tihe površine vode, ugledaćete

u njoj svoju sliku. Kad pogledate u dušu mladih, videćete u njoj sebe, i najstariji i stariji, i oni ne sasvim mladi, svi smo mi bili jednom ono novo, one mlade snage koje bujaju, koje se radaju i prispevaju kao val za valom, — a evo, pred nama stoje opet sveže, nove, buduće snage: ot-sjaj naših očiju, odjek naše duše, budućnost naše trenutne sadašnjosti. I zato, toj niti, koja produžuje naš život, ukažimo svu toplinu svoje lju-

bavi, svu nesebičnost iskrenog srca i sve razumevanje iskrenoga uma.

Vodimo im, snažimo ih, dižimo ih stvarajmo im bolji i srećniji život.

Na tom izvoru mladalačkog života, pod dahom tog budućeg proleća svi ćete se osvežiti i okrepiti, i u tom nastojanju ćete videti jedini smisao i jedinu vrednu svrhu svog života.

Svetislav Banica,
direktor gimn.

РИЈЕЧ У ЗГОДАН ЧАС

за унапређење нашег перадарства

Познато је да су наша јаја и перадарски производи један од главних извозних артикала Југославије, а како постоји могућност да се та производња знатно повећа и у квалитету унапреди, то се указује потреба и дужност да се у том правцу ради свим могућим средствима. Наш извоз перадарских производа у повољним годинама прелазно је осамстотина милијуна динара, а пуна је могућност да се добром и савјесном организацијом та производња, а тиме и извоз, знатно и брзо умножи, јер кокош се да брзо умножити, а у нас има пуне услове за успјешно гајење.

Изгледа на око чудно, али је ипак истина да су у загорској сјеверној Далмацији главни извозни артикал јаја и перадарски производи, који се у јаким количинама извозе праму Задру, Сплиту и Шибенику. Главни су који гледају на јаја као на малу ствар, кад оно, у овој незапамћеној кризи, нотира у Сплиту динар и по, а то значи да 50 добрих носила може да даде, уз мало хране дневно, око 25 динара, док наши људи раде под земљом, уз очиту погубљену живота, за далеко нижу надницу. Вара се свако да неким омаловажавањем гледа на јаја и перадарске производе, и сматра гајење перади неким нижим, женским послом. Та скоро и нема сељачке обичаја у нашој Загори која продајом јаја и перади не намирује животне намирице као: со, сапун, уље, петроље, игле, а често и лијекове како то најбоље знаду наше домаћице, које од јаја, немарним мужевима, купују често и лулу и дуван — па и цигарете. А ко се о тим нашим кокама стару, ко гледа јесу ли гладне и жедне и какав им је починк у кокошарнику, где врве милијуни равне гамади, које по ноћ коко сисају и уништују. Разумљиво је да перад из тако нечистих кокошарника бјежи на гране дрвећа, јер мање су јој муке на студеној грани него у нечистој кокошарнику. Зар је то зато што 50 добрих носила може да даде зараде више него шест, па и осам дана наше прљужине, слабе оранице? А то је таман наш средњи сељачки иметак.

Дакле кокош има неоспорно велику вредност у нашој пољопривредној земљи и сва је срећа да имамо домаћу нашу погрмушу, која мало очекује из руке, марљиво сама тражи храну, одољева вавредно болестима, добро квача и добро води пилџе. Та на па погрмуша право је чудовиште; зрно дохвати кад маја реди жито, или у вршају, иначе мало кад, а код свега тога носи она и прилично, а према храни сасвим добро. Слабо храњена погрмуша носи 70 до 100 јаја годишње, а добро храњена 150 до 200, па и више. Са малим трудом и малим улож-

ним капиталом могли би нашу погрмушу тако побољшати да се не би клањала ни другим племенитим пасминама.

Да се постигне жељени циљ потребито је имати у првом реду добар кокошарник, који мора бити барем толико висок да се може унутра унети и дневно чистити смеће. Кокошарник ваља да је окренут сунцу тако, да сунчане зраке падају на сједала на којима коко не живају. Чешће кокошарник ваља окречити, јер једино одржањем чистоте препречујемо разне болести.

У кокошарнику ваља намјестити контролна гнијезда, у којима ће коко носити, да се зна колико је која санијела јаја. Та контролна гнијезда су обични сандучић које му су улазна враташца удешена тако, да кокош може ући а не може изаћи. А како свака кока на нови или крилу има број, то по тим контролним гнијездима знамо која је боља носила, пак умнажамо само најбоље носиле. Тим избором — селекцијом — може се натерати нашу погрмушу лако на 200 и више јаја на годињу.

Оснивање перадарских удруга по већим мјестима, а продајне центре у Сплиту, осигурало би се сталну продају наших перадарских производа уз повољне цијене. У ту сврху путује ових дана по Сјеверној Далмацији чувени стручњак у перадарству г. Бајков, који ће у тој важној организацији сигурно и успјети на корист свију перадара.

Анте Шковрљ, агроном

Osuda Van der Libe-a

23 decembra došlo je najzad, do presude u procesu povodom paljenja zgrade njemačkog parlamenta (Reichstags) u Berlinu, koji je trajao više od dva mjeseca. Glavni optuženik, Holanđanin, Marinus van der Libe, uhvaćen »na licu mjesta«, priznao je djelo, ali nije odao svoje saučesnike. On je jedini osuđen na smrt. Ostali optuženici, pretsjednik njemačkog komunističkog kluba, dr. Torgler, i tri Bugarina Dimitrov, Popov i Tanev oslobađaju se kazne, jer njihova krivica nije dokazana. Osuda se očekivala sa velikim interesom u svim krugovima. Na dan proglašenja sudska zgrada bila je puna svijeta, a naročito je bilo mnogo sudaca i pravnika. U dvorani su bili mati i kćerka Dimitrova, žena Taneva i Torglera Van der Libe držao se sasvim pasivno i apatično kao da se njega ništa ne tiče. Nakon izrečene presude nastalo je u dvorani veliko olakšanje, a tako isto presuda je izazvala zadovoljstvo i u javnosti. Međutim, oslobođeni Torgler, Dimitrov, Popov i Tanev nisu pušteni na slobodu; njih je još u sudske dvorani uansila policija. Događaje se da će se Torgleru ponovno suditi za djelo veleizdaje, a Bugarima će biti suđeno zbog neprijavlivanja policiji i prekršaja propisa o pasovima.

Разговори неугодни

Приморској Финансијској дирекцији
Салиш
Среском суду — Биоград на мору
и
Пореским управама у Биограду и
Бенковцу.

Будући да не знам коме што од горња четири наслова припада упућујем свима скупа, и молим их, с капом у руци, како то доноси наш лијеви старински обичај на Приморју, да сваки узме своје, али да једном оставе на миру мог старог, потпуно слијепог оца, ратног инвалида, кога су довели до такова положаја, из кога он налази само један једини излаз: да се са своје десетеро чељади затвори у кућу, да је потпали па да сви погоре као мишеви, како би својим пепелом покрили нечију лежерност, или дали сатисфакцију једној слијепом законској формалности.

Ствар је у овоме.

Године 1929 умре у Пољцима, среза биоградског, општине нинске Сава Маринковић удовица п. Петра, а сестра Томе Пространа из Смоковића, среза бенковачки, општина Смилчић. Сава је за живота имала два имања: мужевство у Пољцима и дио свога очинства у Смоковићу. Мужевство је оставила својој кћери, као једином законитом наследнику, док је дио очинства већ раније прода своје брату Томи Пространу и овај га дјеломично исплатио. За остатак дуга за очинство Сава је тестаментом наредила брату, да њеној кћери даде још једну краву.

Оставинска расправа је вођена у Нишу, пред изасланством биоградског суда. Да не би морао, овако слијеп, да посрће 56 км., Тома именује својим пуномоћником једног својог рођака из Пољца. Не учивши довољно, да се ради о два имања: очинству и мужевству покојне Саве, суд постави питање наследници покојничиној, да ли она пристаје да препусти свој дио имања Томи Пространу да једну краву, како је тестаментом наређено. Наследница, увјерена да се ради о очинству њене матере, изјави пристајак, а Суд читаву оставштину покојнице досуди Томи Пространу, учини попис и процјену оба имања и изјави Пореску управу у Биограду ради одмјерења наследне таксе. И тако испадне да Тома Простран, проти своје воље постане пљачкаш своје сестричне, и да, мјесто са 300 до 400 динара, колико би отпало за његов дио, буде задужен са таксом од Дин. 3794.

Довнавши то, последије пола године, Тома учини приговор на Суду. Приговор буде уважен и, ваључком својим од 17 новембра А 57-29 Суд докине своје раније рјешење, претворивши оставинску расправу, а Пореску управу изјави да обуштази наплату таксе, јер да је таксена основца погрешна. Али, мјесто да расправу докључа, Суд стази списе у рад, међу довршене предмете, који чекају уплату таксе, да се изрекне досудница.

Прошле, међутим, дане и по године, а Пореска Управа биоградска, преко оне у Бенковцу, заплјени Томи Пространу сву стоку и љетину за износ до 5000 динара колико је такса с каматама нарасла. Све молбе, доказивања и запостагања не помогаше. Пореска управа потеже параграф и каже: плати, па се жали!

Није било довољно што је мој

слијепи отац, са својим пратиоцем, морао да објави стотине километара, највећим дијелом пјешке, посрћући до Бенковца и Биограда, него је дошао и на мене ред. Чиниоци суд-канцеларије у Биограду пружа ми досије: „Изволте, све је готово, још само такса да се плати“. Међутим ја утврђујем да од 17 новембра 1930 године списи леже нетакнути. Што се кога тиче што камате расту на погрешно одмјерену таксу: уклету Морлак ће у бесцијење дати сву стоку и љетину, таксу ће платити — па ће се жалити.

— Не може ли да се сторнира?

— Никако, пропис је такав! одговара лаконски шеф Пореске управе. — Чак и кад ново одмјерење буде, на основу нове основце, — и то мора да плати. А по том неке се жали.

Ја се смијерно поклоним пред законом, као што је ред, и паднем у Сплит на Финансијску дирекцију. Ту ме људи опет утјеше законом, али на поднесу молбу и објашњење обећају, да ће издати налог Пореској управи да обустави егзекуцију до окончања оставинске расправе и новог одмјерења таксе. То је било 22 августа прошле године.

Шта је даље Суд радио по овој ствари није ми познато. Знам само толико, да су моји стара родитељи били позвани на рочиште и да им је господин судија дао разумјети како му није нимало право што сам ја дошао да се о ствари обавијестим, и дао им је разумјети на начин, каквим је са Морлацима разговарао какав Мадираца, који је пред три вијека судио у име Преведрог Принципа. Тиме се европски реванширао мени, балканском Морлаку, што сам био кавалир, па га, пригодно моје посјете Суду, ни једном рјечу нисам апострофирало — чак га ни посјетио нисам, да га не бих ставио у ситуацију, да брани један поступак који се обравити не да.

Међутим Пореска управа у Бенковцу закорачила ових дана једном ногом у кућу Томе Пространа, да понесе све што се понијети даде, јер њена друга из Биограда кратко збори: Закон је закон!

И јест закон. И нека је свако поштовање закону. Ја то кажем и по свом положају неког званичног законобранитеља, и по свом васпитању и по свом дубоком убјеђењу, али молим свакога пријатеља реда и законитости да ми објасни, чији интереси, у овом конкретном случају траже, да се овако поступа: да се једна читава породица, ни крива ни дужна, принесе на жртву једној фирмалној књиговодственој операцији. Ако је то била интенција законодавца, оида треба да се то зна.

А и без тога се, као што видите, знаде, да ми нисмо тек „у маглу“, у прошлом уводнику поновили вјечити рефрен нашег малог човјека: „Едал’ иће Бога и правце?!“

Протојереј Стеван Простран,
црквени тужилац Епархије далм., уредник „Гласа“

Talijanski deficit

Deficit u Italiji, prošle budžetske godine, iznosio oko 12 milijardi d nara, t. j. više od cjelokupnog budžeta Jugoslavije, i u Rimu govore o mogućnosti obaranja kursa lire. Izgleda također da će doći do smanjenja činovničkih plaća i radničkih dnevnica, iako su plaće i nadnice u Italiji veoma niske.

Два рана гроба

Стево Бијелић

Милан Јовић

Један од најумнијих и најкарактернијих изданака Сјеверне Далмације завршио је свој борбени и патнички живот.

Прокрстарио је, служећи по селима, све крајеве Сјеверне Далмације. Као млад свештеник неколико година провео је у оном окрајку Петрова поља гдје се спуштају обронци Свилаје, Одатле — из Баљака — одлазио је под Ковјак — у Штакво — да се касније нађе у Жагровићу — код Книна — па да допре до Котара — у Кулу Атлагића, и да се смири — последије краћег боравка у Шабенику — за неко вријеме у Брибиру, одакле је и потекао, и одатле да оде у Сплит, гдје се је за увјек смирио.

Није било човјека у Сјеверној Далмацији који је толико сав треперио од духовних елеманата, од жеље за духовном слободом и правдом као Стево Бијелић. И није било никога који би јаче реагирао на неправду од њега. Сав је био састављен од нерава и духовности, и гдје тега није било осјећао је толику одвратност, да је могао свом противнику са Његошем рећи: „Бич сам Божи ја сплетем за тебе!“

Био је пун посматрачког дара и рефлексива на људе, прилике и догађаје. На двије-три хиљаде папирних исписа је своја животна искуства, сазнања и доживотне доживљаје. То ће, срећено, бити једно од најзначајнијих дјела, написаних од људи Сјеверне Далмације, јер је све написано крвљу, патњом и најјачим изразима духовног проживљавања, са необично јасним, логичним и концизним стилем, какав се ријетко сретне, а који много опомиње на стил Саве Бјелановића, његова комшије по мјесту рођења. То је начин мишљења, изражавања, отворености и искрености, одлучности и неустрашивости, заноса и идеализма — које су особине дошле до израза код ова два наша типична претставника једнога краја гдје се додирују Котари с Буковицом, најтеже проблеме износио је једноставно и јасно, на основу необично јаке интуиције и сигурног осјећања суштине ствари.

Већ неколико година повукао се је — није се знало ни чуло за њ — јер су га скрхале физичке патње, којима је био изложен цијелога живота.

Ишао је својим путем са кога никад није салазио и зато је често био презиран и прогњан и нападан од оних, који су свима путевима у животу ишли, само ако им се је указивао лагодан и угодан живот, без икаквог другог смисла и циља, па је у сукобу са овима доживљавао тешке моралне патње.

Пред гробом и усомненом нашег незаборног Стеве — поклонимо се и зажелимо му вјечни мир у царству духова, и да бар мртвом буде лака црна земља, на којој се је толико напатио.

Његовој обитељи изразујемо наше саучешће, а њему међу нама нека буде

Вјечнаја памјат!

Pretpлата, članarina — i prilozil prilikom smrti pok. Steve Bijelića i Milana Jovića morali su pri impagnaciju izostati.

— Јучер ујутро цио Книн био је пренеражен ненадном вијешћу да да је Милан Јовић, млади и угледни књижевник, освануо у кревету мртв од парализе срца. Данас последије подне, у големом спроводу грађана и сељака, уз војничке почасте као реверзни официр, испраћен је на гробље Св. Ђурђа. Дирљивим изливима пријатељске жалости са покојником су се опростили: у име Трговачке коморе из Сплита г. Славо Радич, у име Трговачког удружења, коме је покојник био предсједник, г. Мирко Шимуновић; у име спортског клуба „Динара“ г. Бранко Берић, као са оснивачем и сталним претсједником клуба, и најзад у име пријатеља и другова г. Др. Иван Гршић.

Ово је кроника, болна и очајно тужна, за породицу, за Книн и његову крајину и за широки круг пријатеља у свим крајевима наше земље.

Али о Милану Јовићу мора се више казати. Умро је у 32-гој години живота, а има већ десет година да стоји у средини јавнога живота ових крајева. Нетом је изишао из школских клупа и ступио у стару трговачку радњу свога оца у Книну, овај трговац-интелектуалац почео је да осваја околину и да избија у прве редове њених чинилаца. Већ тада имао је он једну сјајну интелигенцију, имао свој израђени културни хоризонт, широк и ведар, имао интелектуалну уравнотеженост, свој систем идеја, своју линију, а уз то савршену способност изражавања и говором и писмом, у једну ријеч, он је већ тада био цио човјек, јаки човјек

Такав је [пок. Милан био и као карактер. Да је хтио и да је умно правити компромисе са својом савјешћу, прта његова успона била би много виша. Мамци привидне почести и несолидног успјеха, који су му увијек на дохвату руке били, нису могли да га поколебају и скрену са његовог идејног правца. Умјесто колебања, он је у веома много прилика дао примјера грађанске храбрости. И имповирао је људима.

У овом чудном времену којем су потребне многе енергије, а које их напротив сапиње и кочи, и у овом кинском амбијенту, млади Милан Јовић постао је био стварни вођа оmlадине и предсједник најбројније, трговачке касте, дакле водећа личност у привредном и социјалном животу. Његов успон међутим био је тек по дну бријегу, за њега су несумњиво били резервисани далеко већи успјеси.

Оно са чим је Милан Јовић нарочито одвајао, било је његово национално осјећање, његово југословенство. Не југословенство због политике, већ је то код њега била дефинитивна форма националне савјести. По нашим јавним путевима, гдје има много камена спотичања, никада и ништа није могло да баца ма и најтању сјенку на ту његову савјест.

Искрена оданост пријатеља и другова Милана Јовића неће стати пред његовим гробом. У својим срцима они ће до краја очувати сјећање на сјајног и несретног пријатеља.

К.

СЛИКЕ ИЗ МУРЛАКИЈЕ

МАРТА ПУРТА

Марту Пурту не познаје само Мокро Поље и Загорје тамо до Неретве; њу једнако знаду Лика и Крбава, дио Босне све до „Бајне“ Луке, а Приморје од Влашког Канала па чак доле подно Биокова. Ни сви мировни уговори с Латеранским споразумом, ни појела наше земље на области, ни бановинско уређење — нити арондација епархија по новом црквеном Уставу, све то, ни за нокат један, није помјерило границе Мартине простране „парохије“.

Што је Марту нагнало да се из чиста мира, са једног од најслађих житака под Комом, гдје је сама била и балија и кадџа, направо навдравио одметне у просјачке, то питање, колико ми је познато, нико вије покушао до данас да ријеша. Ја њу себи дозволити ту нескромност.

Историја је, наиме, да на глотном и историјским бујицама изложеном тлу тврдокорног морлачког поноса никад није могла да проклија индустриска травка просјачења, у коју су раскошно обрасле периферне тараве и централне цвјетне алеје културних средишта неких сретнијих и напреднијих народа, откуда је пресађена и дивно аклиматизована на обалама нашег мора. Али вријеме, које већ поодавно разграђује по Котару куле, а по Буковци огњишта, савило је горду кичму поноситог Морлака, и његова кошчата рамена, под упрте просјачке торбе. Јест, али он се још једнако упорно отима: „Среће ми бр’те већу!... и једине моје душе. Та шта потрошим за штап и торбу, ’а га и ка’ се створ’ло, па с тиме могу предверати које вријеме. А кад и тога нестане, онда нек ми мене мене образ пред ноге па хајд!“

Али данас, у наше дивно доба, кад је све на закону основано, и свака стварчица пажљиво испрашена и о параграфску кваку објешена, великодушни Фатум који се са толико нежности односно према нашем морлачком роду, побоја се да његов миљеник, кад се једном крене у просјачке, свој историјом завјештани привилегиј не нађе објешен о законски параграф, по коме се дугом неупотребом гаси стечено право.

И посла Удес Марту Пурту, као некад Господ Мјесеја грјешном Израилу.

Али није без неког интереса казати и што Марта о себи мисли. Ваља прије свега рећи, да је она, путујући већ близу четврт вијека кроз питома Приморје и његова просвијешена средишта, као и мале културне центре нашег Загорја, постала, неоспорно, једна напредна и цивилизована жена. На свом трособном путу, кроз културна средишта и њихове станице, Марта је убрзо уочила, да „није вино пошто ј’негда било“ и да је стара просјачка лозинка „на пут Божји“ одавна постала један обичан хорфашек, који тек лако додирује навина и плачљива срца, у којима је сасе оскудније наше вријеме.

Јер: било да носе кожнате ташне, било ручне торбе, било шкрабнице, или чланске књижице овог друштва или оне установе; било опет да вуку на колима тешке куфере и нуде одлично паковане и беспрекорно опремљене сурогате са културне пијаче; било да се пењу на бане,

било да узлазе на трибине; било да праве молбе, или да пишу жалбе, Мартини професионални другови из цивилизованог друштва високо издигну цимер „За славу и величану отаџбине“.

Мартини бистрој памети било је јасно куда то води, али којим путем да она пође, и гдје за себе цимер да нађе, то је била, једно вријеме, мука њена. Па се мисли. Мисли мисли испод Кома Марта (нао некад игумане Васо), како ли би доконала јаду.

— Душе ми, оногаре, лако! Ка’ и други. Ето, на прилику, већ двадесет година салазим ја у Приморје, и сваки лут се навезем на ту славу воду. А куд год ’одим и бродим ја ’валим ња’ово уље, смокве и рогаче — што но се вели: и словом, и дјелом и помишљенијем. А, на моју душу, ако ћемо право рећи, па море се види и са вр’ нашег Кома. Види, среће ми, л’јепо ка’ у чашу. Па зашто онда не би ја могла поткати за чесову „јадранску стражарицу“?

А за хуманитарни наслов Марта је водила собом сљецицу Вејновића, и тако је све било у реду. Она се представљала овако: „Ја сам, родо, Марта Пурта, опшченска човјечанска и патриотска устачова“.

Њена свевона је трајала од Матрова до Петрова данка, сасвим супротно од хајдучке, што је разумљиво, кад се знаде да је Марта једна уистину миротворна жена. И ишло је то једним станавитим редом и плански. Најприје крене припољским крајевима Загорја, да покупи свој ујам у житу. Кад приспију маслине она се нађе на Приморју и отоцима, да сабере „поковину“ у уљу, смоквима и рогачима. Са „трећом буром“ Марта је у Лици и Банији на богатој берби славине. Ту је, обично, и опет по плану, блокирају сметови до прољећа, кад се полако „пасући“, крене за Босну, на вуву, сир и масло. За љетну сезону Марта се спусти у Мокро поље на ферије, да распача еспап, да среди своју љетину и да добије даха за нове патриотске и хуманитарне подвиге.

(О Марто, Марто, печенисја вјело!...)

Али Кронос, тај свирепи отац што дједу своју ждере, почео је и Марту да нагрива — с ногу. Најприје нејасно, па све одређеније она се изјези пред питањем: „Што ће бити послје? С ону страну гроба?“

Дуго се скањивала, док се ријешила, да консултује свог првог кошпију, попа Јованла.

Поп Јованло Мокропољски је неоспорно један од напреднијих свештеника с ову страну Динаре и Велебита. Дванаест година он савјесно даје Богу божје, цару цареве — попу попово. А душу ваља љубити: ни народу није с њиме криво. Радучајку цркву је умно и очешљао као бијелу голуцају; у Мокропољу подигао звоник да би се, по увјерењу парохијана и „манастир мога с њиме подчитати“; учествује активно у свим савременим културним и социјалним покретима. Поред нађене Кредитне здруге, он је основао Здравствезу, и сеоску Соколску чету. Установе лијепо раде и напредују. Благодарећи круиској Ораовачи, са које је девет

година сркао еликсир живота — ма да многи тврде да је дову претјерао — он се са доста здравог оптимизма носи с недаћама, које неминуно сналазе свештеничке породице, разбацане по нашој морлачкој Страдији. Воли га народ, и он њега воли.

Али, ни по његовом сопственом сазнању ни по увјерењу његових познаника, све то нису вриједности које носе печат нарочитог божјег дара. Јер оно чиме се поп Јованло, за сву главу до пола рамена, издиже изнад остале своје братије по чину Аронovu, то је његов Богом дани талент говорљивости. Кад је само пруба повољна „коњунтура“, поп Јованло је кадар да ућутка све зрмањске млинове, од Попине до његова родног Обровца. Једном приликом, са својим кошпијом и именаком поп Јовајом, док је овај још „жив“ био, поставио је окладу, ко ће боље издржати: или он преговорити читаву Свету четрдесетницу, да никад језика у главу не увуче, или поп Јоваја отпостити беспрекорно свих седам недеља.

Једанаести дан увече поп Јоваја је лојално положио оружје.

Него, читаоце ће, вјероватно, интересовати: шта је наш Бурберо Бенефико имао да каже за тих једанаест дана. На то питање, најжалост, не могу поуздано одговорити, али то ништа не смета да читаоце увјерим, како попу Јованлу изналажење предмета за разговор вије задавало баш никакве бриге.

Он ће, рецимо, урадити овако: Најприје ће „дештрагати“ актуелне теме са дневног репертоара: домаће, парохијске, општиске и епархијске, гдје ће се обавезно очешати и Консисторију. Ако га за ово неко шане владици, он ће ударити у „пунте“, да Консисторија по Уставу више не постоји, већ да он тим именом зове попадију, као и његов шурак поп Милан Тришић. А онда ће, као ванредан имитатор људи са карактеристичним говорним особинама и манирима, разавети своја широка једрила и навести се на дебело море анегдота, слика и успомена, да се, ако само желите, никад не врати у пристаниште.

Прво, или међу првима, биће свакако предавање из догматике, преф Милоша Паренте. Прозваће и неког од слушалаца, рецимо покојног Лукијана Ковлицу: „Кос’ца! Как’ то, как’ то: у тебе се не зна, да ли је Богор’да родила Христа, или Христос Богор’ду!?“ Онда ће узети проф. С. Калика, његово карактеристично предавање огностицизму, или папи Хилдебранду. Па ће се занијети и задахтати као и он, и у одлучним моментима ударити шаком првог ко му се нађе на руди. Разумије се да неће заборавити ни „чувени“ квартет Рашковић — Ковлица — Милковић — Нико Тришић, нарочито овог последњег, како се на дипломском испиту задавно са великим „Господи помилу!“. Ако ли пак у својој аудиторiji има и слушалаца „лаког пола“, поп Јованло ће безусловно репродуцирати и здравичу игумана Петрашла о великим женама, чак тамо од Семирамиде асирске. Ту ће се он згуровити, зашкљипати на једно око, страховито изломити црте лица, кашључнути према потреби и почети:

— Г... г... г... ’ногаре, господо... и... и... ’ајмо рећ’... оногаре, пош... поштоване даме наше...!

А кад дође на ред поп Нико и

његова неуморна сестра, а наша уважена колегица поп-Мара, ту ће поп Нико неминуно још једном упитати:

— Маро!... Тако ти бога, Маро!... Јел’ оно ја говорим, оли по-Јово? — Сви су врази у њему, јел’ де, Маро?!

Поред редовног репертоара — морам и то казати — поп Јованло има и нарочите ванпрограмске по-сластиче, којима се публици одужује за привлачење. Једна од таквих је његов пријатељ и друг поп Пајо Зелић; управо случај, како је овоме — не шушак, него бумбар био залегао за уво кад је оно, прошле године, од владике Иринеја примио „честитку“ Е-Број 509.

И тако редом. А кад доконча пинаотеку из духовне чреде, поп Јованло ће се хватити „цивилне листе“. На тој големој латифундији наше перо не смије да потегне ни једну једину бразду. Оно истина, почеће, рецимо, са Савом Каназиром и његовом пелерином што му је, једном приликом, на ручку код Краља, даровао министар Нинчић; али то је само да узхвати маха, да би сишао у књишку чаршију, пошто на Булину мосту поскида све увлове са језика.

И кад све буде готово, кад се поп Јованло прописно и људски издивани, да видите како ће се од задовољства, онако гурмански, глатити по трбуху, као Никола Маливук кад поједе јарећи бубрежњак, или његов учитељски друг Иван Клепо, кад је оно некад, на аустријској граници, да би смањило штету, подвалио финасима и појео читаву „крпу“ заплијењене му славине.

Него, да видите, поп Јованло умије понекад тако да разигра свога ђогу од мејдана, да га чак ни у сну не може да савлада. Ево да вам кажем.

Концем љета 1927 године, пред изборе, десн се једна другарска сједљка пред поп-Јованловом кућом, у ноћној тишини и пријатној хладовини зрмањске долине. Одједном ће неко из друштва слоштити интересантну новост: да се наш бивши професор, протојереј Милош Парента кандидовао на изборима, и да је из Београда сишао у Котаре, у агитацију. Поп Јованло, као електричним дугметом покренут, смјеста устаје и, познатом фразеологијом и манирима професоровим, импровизује агитациони говор са таквом виртуозношћу, да би му, неоспорно, и сам кандидат био честитао и, као оно поп Нико, упитао се: „Говорим ли то ја, или поп Јованло?!“

Било и прошло, а дружина легла на почивак. Одједном, негдје у дубокој ноћи, поп Јованло у сну продужи свој говор. Гестикулирајући рукама он стане да додирује попа Пајо Зелића, који је поред њега лежао на „штрамацади“, и изазове му сан о неком сукобу, жестоком и ружном. Кад је по том говорник читаву руку пребадио преко Пајаних груди, овај објеручке пограби ту руку и скочи се, повукавши за собом и попа Јованла. И сад се они, у сједећем ставу, овако голишави и разбарушени, са блесавим мјесечарским изразом и неартикулисаним мрмљањем озбиљно разављају. Слика, преливена благом мјесечинном, уз музику ноћних звираца, била је толико гротескна, да смо ја и Лазо Матић, који смо поред њих на креветима спавали, најпросто занијемали од пустог смијеха.

Да ли ће читаоцима сада бити јасно, шта је то за поп Јованило значило кад наступи мртва љетна сезона: кад је школа затворена, кад људи немају времена ни рачуна да умиру, кад мјесне установе паузирају, а по-падија са дјецом сађе у приморје, да их припреми за отвор школе. Нигдје никога, под Богом, ни да му добро јутро назове, а камо ли да га потегне за језик.

Као оно генијални севз Дон Ки-хотов што је умрла од страха да му се повјерене тајне господаре, од дугог чувања, не укваре у стомаку, тако је и поп Јованило стрепио да му, од нагомиланих ријечи, не нарасте у утроби огромна глиста пављичара, и да га не прекине по пол-поле људског вијека, коју још че-стито ни испунио није.

Том се невољом он ето и давас бочи. Сједи у кавцеларији, отегао врат па шишти као кокош (осим крста!) кад јој гујена у грлу стане, а рјечником свог комшије и пајенског „претур“ Петра Вујазина бев-помоћно протестује: „Људи моји, људи моји, срећу сваку од ње одно!“ ...

У том моменту, као из земље израсла, на прозорском окну појави се, неопажено, смежурана глава Мартина, уоквирена у бјелу пове-вачу, са које је повјетарац пажљиво разносио пшеничну пљеву и осје.

— Маго Бог, попо, јави се Марта преподобним тоном.

— Бог ти помого! прихвати поп Јованило, по војнички, са таквом експлозијом, као да је пиштољ испалио; а потом кимну главом и прогута пљувачку, очевидно задово-љан што му је онај посљедњи прш-љен пављичаре, који га је у реси-цу дирао, од зора излетно. Па да би дао мало одушка својој муци, пожури дље:

— Ево Марте, ево Пурте! Каж ми, Марте, свете ти Марте, знаш ли ти ону вагонетку: „Дашто ми даш: сјаши Курта да узаше Мурта, док дође Марта Пурта“.

Марта се прави невјешта, а поп Јованило сам одговара:

— То су ти ето општински избори, које је јутрос чауш најавио. Курта ти је, на прилику, Нико Јанковић, подештат киставски, а Мурта је онај доктор Вујо, син Милошине Вујасиновића из Вошеваца. Марта Пурта то су, рецимо, оне торбоно-ше, као и ти, што вуку начелници-ма пршуте и јаџе. Јел' тако, Марта?

Марта ћути и смјешка се.

— Ел' тако, велим ти?! Реци: „Ест“.

— А вала вама, попо, ви то боље звате. Него, родо моја, Бог ти сва-ку срећу дава', ја сам нешто друго 'ћела.

— Говори само!

— Ти, 'ногаре, имаш божавствене либре, пр, ко' велим, би ли ти мени зна' казати: шта ће самном бити на ономе свијееету, — отегну Марта некако жаловито.

— Како не бих знао, убила те слана, та јел' то моја струка! 'Еси ме разумјела.

Е, постветно се ти, 'ко Бог да', ва' и 'оћеш, кад си таки.

— Дакле слушај. Чим ти умреш, твоја ће душа одлетати горе, под небеске дворце.

— Двоооре! — запијева Марта, лако узбуђена.

— 'Еси ме разумјела — додаје поп Јованило, па наставља даље.

— Онда ће те Господ узети за

лијево раме, 'с ме разумјела, и по-вести те на једно велико поље...

— Е, слава Габиило! — крсти се, Марта погружено.

— Ту ће те обрвуги најпрвијена јд-ву страну, с' ме разумјела, па ће ти показати једно брдо, бјело као сир. 'Еси ме разумјела!

— Есам, попо, Бог ти дава; 'есам разумјела сам.

— Па ће те упитати Бог: „Видиш ли оно брдо, Марта?“ А ти ћеш рећи: „Видиш, вала ти и слава“.

— „и слава! прихваћа Марта и опет се крсти.“

— „Шта је оно, Марта!“ упитаће Господ. — „Богме ево сланина“, одговорићеш ти.

— Сланина! Понови Марта, по-нешто изненађена, па се и нехотице обљивну.

— Тада ће те Господ обрнути на другу страну и показати ти голем стог нечега, велик као Ком: „Шта је оно, Марта?“ — „Ево вуна, мј-лост те бјела“, одговорићеш ти. 'Ес ме разумјела!

Марта почиње да се снебја; не зна чему та њена смотра води.

— На трећој страни Бог ће ти показати големе чаброве уља, каде маслаи кошевезата, 'с ме разумјела, а на четвртој многољудан сабор на-рода, све саме сиротиње пуке, бијед-ника и богаља сваке врсте.

— ?

— Па ће ти Господ рећи: „Ви-диш ли, Марта! Све ову сланину, грдну вуно, жито, уље и масло, све си ти то отела овој мојој сиротињи, 'Ес ме разумјела!“

— !!!?

— Онда ће те Отац Небески ча-ском попети на једну велику пла-нину. Ту ће створити једна голема кола, и наредити да се саз тај ес-пап натовари, а кола да се окрену нива страну.

— ????

— Наредиће, зтим, да се из па-кла доведе најрогији и најрепатији ђаво, са канџијом од девет ремена, на свакоме по девет узлова.

— ????!!!!

— Онда ће Господ рећи ђаволу...

— ... 'Натема га бјинио! крсти се Марта три пута, подрхтавајући од страха и неизвјесности која је разациње.

— ... рећи ђволу: „Удрегни Марту, опшину што икад можеш, па к враааагу, ето ти је теби!“

— Ајмееее! — забугари Марта што је грло носито, пак учини мах преко пута, кући својој.

— Ајмееее т' је овој кукавици првоооој! Ајме и кукуј!!

Срега је муж Петрина:

— Шта ти је, шта кукуријечеш!?

одвалм он својом крупном гласном, па прође као да је ни видео није....

*

Цјелу боговетну ноћ Марта је пребугарила, гурећи се на слањачи, да је жалост послушати било.

Са првим пијевцима она се опре-мила, отишла по спљеницу Вејнови-ћа и — кренула у своју општенску човјечанску и патриотску мислију.

Ако је сретнете, поздравите је и с моје стране.

Котарчина

Pretplatnici — dužnici

Крајње је вријеме да учините своју дућност и да пошаљете претплату за 1933 год. — Ко није у стану све одједном, може и у два пута. Тежац којима ни то није могуће за које вријеме нека се јаве картом, као што су многи ура-дили, па ćemo их радо придекати. All primati list, ne плаћати га годinama i ђутати, то није башно.

Djevojka sa Rentgenovim očima

16-godišnja Hilda Edl, kći jednog trgovačkog putnika iz Londona, zainteresovala je nedavno sve medicinske i naučne krugove u Engleskoj. Sami strahnjaci ne mogu da objasne ovaj nesvakidašnji slučaj. Mis Edl ima oči kojima prodire kroz čitave čvrste predmete i gleda kao da su joj oči Rentgenov aparat. Bezbrojnim optima mis Edl je dokazala da stvarno ima Rentgenove oči.

Ona sama priča novinarima o toj svojoj neobičnoj sposobnosti.

— Kada sam prvi put otkrila tu svoju sposobnost, ja sam se uplašila. Igrala sam se sa jednom lutkom. Odjednom sam primjetila da vidim lijepo umutrašajost lutkinu, koja je bila ispu- njena strugotinama. Vidjela sam lijepo i boju strugotine: zelenkasto-bijelu.

Da bih se uvjerila, ja sam lutku presjekla na pola i našla strugotine u njoj omako 'kako sam ih prethodno vidjela. Docije sam pod mesom mač- ke i psa u našoj kući jasno razazna- vala kosti i utvrdila tačao i defekte na tim kostima tako da to ni ljekari Rentgenovim aparatom ne bi mogli bolje učiniti!

Engleski naučnici su dobili dozvolu od roditelja da mogu duže vremena proučavati ovu fenomenalnu djevojku. Njena nadčovječanska sposobnost pret- stavlja novu veliku tajnu prirode, koju bi naučnici želili da rasvijetle. Da li će im to poći za rukom, ne može se znati. Ali jedno je sigurno: mis Edl će kao „živi Rentgenov aparat“ moći korisno da posluži i pojedincima, a i nauci.

Kinezi i Japanci i zima

U nekim krajevima Kine i Japana vlada vječito proljeće, blago podneblje. Siromašni radnici i djeca preko cijele godine idu bosonogi. Ali ima u tim zemljama, na sleveru i takvih pred- djela, gdje zima unije da bude veoma svirepa. Pa ipak, Kinezi i Japanci nisu toliko osjetljivi prema hladnoći kao bijeli ljudi. Oni nikada ne lože svoje peći tvrdim drvetom ili kamenim ugljem. Njihov je jedini ogrijevni ma- terijal drveni uzalj (ćumur). Oni iprotrebijavaju malu peć u obliku maguala, na njoj griju ruke i noge i odlaze pomova na posao. Japanci nikada ne spravaju u zagrijanoj sobi.

Cvijeće koje miriše tek ubrano ili pošto uvene

U tropskim krajevima cvjetaju мно- ге биљке али њихови цвјетови немају никакав мирис, иако су по изгледу врло лијеви. Ма оги ови цвјетови, ипак, мирішу, али тек посліје своје смрти, то јест посліје бранја сјаења св стабиліке. Немиски је ова појава објашњена компликованим процесом (материја које постоје у живио биљци и које се ства- рају посліје бранја. Неки од тропских цвјетова, ако се брзо узберу или не- гана газе, шіре одједном толико јак мирис, да могу човјека да оп'ју.

Automobil koji ide u dva pravca

Mehaničar Boks iz engleske varo- šice Perton konstruisao je neobičan automobil. Taj automobil može da vozi i u jednom i u drugom pravcu, ali ne kao običan automobil koji može da ide nekoliko metara unazad kad je to naročito potrebno. Boksov novi model automobila je konstruisan tako da ima dva volana, dva motora i dva sjedišta za šofera u suprotnom pravcu.

Šofer ima samo da preskoči sjedište i već može da tjera kola u suprotnom pravcu bez okretanja. Praktične ko- koristi od ovog novog izuma neće mnogo biti, ali mehaničar je i sam priznao da je svojim izumom htjeo samo da priredi senzacija u varošici. A to je u punoj mjeri postigao.

Čovjek sa čeličnim zubima

U jednom crkusu u Rimu jedan artista, po imenu Dante Batereni već duže vrijeme izaziva senzaciju kod publike svojim nesvakidašnjim atrak- cijama. On ima nadimak „vječak sa čeličnim zubima“. On raskida zubima, ne dodirujući rukom, debele lance, sa- vija гвоздене шіпке. Може зубима да издуби до два центиметра дубине нај- тврду циглу.

Batereni je ranije bio časovničar u jednoj maloj italijanskoj varoši. Umje- sto alatom, on je sve dijelove časov- nika savijao i lomio stalno zubima. Na taj način zubi su mu postajali sve čvršći i on je jednog dana raskinuo zubima jedan zlatan lanac za časovnik.

Na kraju svoje senzacione atrakcije Batereni sa lancem u zubima, veza- nim za veliki automobil sa sedam putnika vuče ovaj ogromni teret.

Madžarska grofica kao poreski egzekutor

Opštinska uprava u rumunskoj va- rošici Bičia-San-Martin riješila je ne- nedavno da sve svoje stare poreske egzekutore otpusti i da umjesto njih angažuje isključivo žene. Opština se nada da će žene biti savjesnije u pri- kupljanju poreza, tačnije u službi, i što je najglavnije, lakše naplaćivati porez nego muškarci. Interesantno je da se među novoangažovanim pore- skim egzekutorima u rumunskoj varo- šici našli i nekada bogata madžarska grofica Aranka Banfi, koja je poslije rata potpuno osiromašila i kao čl- novnik zarađivala svoj hljeb. Grofica- egzekutor primljena je u službu op- opštine sa veoma lijepom platom.

Pušenje i hladne ruke

Naučnici su optima i drugim prou- čavanjem utvrdili, da čovjek koji puši ima hladnije prste na rukama i nogama nego inače. Temperatura u prstima popušta obično za stepen-dva U isto вријеме се повећава крвни притисак и удари pulsа су чеšći. Ова појава се своди на утицај никотина на симпатични нервни систем, који између осталог, регулише крвни притисак, крвоток и тем- пературу које. У ствари, ово смање-ње temperature прстију, руку и ногу, ништа не škodi човјечјем здрављу и не значи никакву нарочиту штетну ре- акцију.

Svjetski rekord u spavanju

Svjetski rekord dužine spavanja odnijela je kornjača Galapagos iz lon- donskog zverinjaka. Ova kornjača, kojoj je sada 124 godine — najljepše godine za jednu kornjaču — spava neprekidno već petnaest mjeseca. Ona tako čvrsto spava da su nadzornici zverinjaka pomislili da je ugnula. Ali veterinarskim pregledom je utvrđeno da ona samo spava, jer joj organizam potpuno ispravno funkcionise i da će, po svoj prilici, još dugo spavati. Do- sadašnji svjetski rekord u spavanju, devet mjeseca, držala je takođe jedna kornjača u Las Anđelosu.

Представник власника „Привредно-културне матице за Сјев. Далмацију Stevan Prostran sekretar Матице.

Stampa Nove Štamparije — Šibenik pretstavnik Nikola Čikato.